

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет дошкільної і технологічної освіти
Кафедра дошкільної освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Ковшар О.В.
«__» _____ 20__ р.

Реєстраційний № _____
«__» _____ 20__ р.

**СПІЛЬНИЙ ПРОЄКТ ІЗ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-
ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО
ВІКУ ТА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

Кваліфікаційна робота студентки
групи ДВПМ-16
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Тігнян Анастасії Валеріївни

Керівник доктор педагогічних наук, професор
Ковшар О.В.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів ____

Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

Вступ.....	Ошибка! Закладка не определена.
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	
1.1 Аналіз основних понять дослідження: «компетентність», «природничо-екологічна компетентність».....	Ошибка! Закладка не определена.
1.2 Наступність в освітньому середовищі як умова забезпечення формування природничо-екологічної компетенції.	Ошибка! Закладка не определена.
1.3 Особливості формування природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного та молодшого шкільного віку	Ошибка! Закладка не определена.
Висновки з першого розділу	Ошибка! Закладка не определена.
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ. РОЗРОБКА СПІЛЬНОГО ПРОЄКТУ ІЗ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	
2.1 Визначення рівня природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного та молодшого шкільного віку	Ошибка! Закладка не определена.
2.2 Впровадження спільного проєкту із формування природничо-екологічної компетентності у старших дошкільників та молодших школярів.	Ошибка! Закладка не определена.

2.3 Презентація проєкту щодо формування природничо-екологічної компетенції дітей передшкільного та молодшого шкільного віку ...**Ошибка! Закладка не определена.**

Висновки з другого розділу **Ошибка! Закладка не определена.**

ВИСНОВКИ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ... **Ошибка! Закладка не определена.**

ДОДАТКИ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

Додаток А..... **Ошибка! Закладка не определена.**

Додаток Б **Ошибка! Закладка не определена.**

Додаток В..... **Ошибка! Закладка не определена.**

Додаток Д..... **Ошибка! Закладка не определена.**

Додаток Е **Ошибка! Закладка не определена.**

Додаток Є..... **Ошибка! Закладка не определена.**

Додаток Ж..... **Ошибка! Закладка не определена.**

ВСТУП

Актуальність дослідження. Розвиток педагогічної науки в сучасному українському суспільстві обумовлює реалізацію і обґрунтування нових методологічних основ виховання. Законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту» зазначено, що дитина має стати центром виховного впливу, а метою – формування соціально активної, творчої, гуманістичної спрямованої особистості [45; 48]. При цьому постає важлива роль єдності виховних впливів упродовж всього періоду становлення дитини як особистості.

Одним із пріоритетів сучасної освіти залишається переорієнтування системи освіти на потреби людини. Усі громадяни мають уміти вчитися протягом життя і мати доступ до якісної системи освіти — на це мають бути спрямовані зусилля фахівців та чиновників у галузі освіти. Послідовне здобуття освіти можливе за дотримання принципів перспективності й наступності між суміжними ланками освіти — зокрема між дошкільною та початковою ланками освіти.

Прояв наступності між ланками освіти, такими як: дошкільна та початкова – це забезпечення неперервного здобуття освіти. В освіті, наступність необхідна для створення єдиного освітнього процесу, яке перебігає від дитячого садка до школи. Данний процес допомагає досягти дитині цілісного особистісного розвитку.

Діти у старшому дошкільному віці починають активно розвивати такі вміння зокрема як: допитливість, ініціативність, відповідальність,

креативність, навички комунікації. Початкова освіта у школі базується на цих навичках та поглиблює їх.

В освітньому просторі, термін «наступність» означає збереження основних видів діяльності дітей дошкільного віку в початковій школі. Перехід між ланками дошкільної та початкової освіти має бути поступовим, невідривним, оскільки діти мають пройти період адаптації. Така адаптація здійсненна тільки за умовою, якщо у молодших класах в перші роки навчання будуть продовжувати та підіймати на інший рівень ту діяльність, яка була в дитячому садку. Для дитини, така адаптація буде значно легшою.

Освіта в умовах сьогодення ставить перед педагогами важливу задачу, яка спрямована на реалізацію компетентнісного підходу у процесі навчання та виховання. Загалом, природничо-екологічна компетентність передбачає дитяче уявлення про природне оточення, зокрема як цілісний живий організм, у якому взаємодіють усі природні компоненти: повітря, ґрунт, рослини, тварини, люди в багатоманітності, єдності, русі, мінливості.

В Україні, концепція екологічної освіти постає як елемент гармонійного розвитку держави та на дантй час стає дедалі актуальнішою як державний документ. Серед завдань дошкільного виховання у концепції визначено формування основ природничо-екологічної компетентності, природничо-екологічної культури, морально-ціннісної орієнтації особистості.

В сучасних умовах до екологічного виховання розроблені наукові підходи в дослідженнях Р. Мельниченко, В. Танська, З. Плохій, Л. Присяжнюк, С. Рудишин які визначили психолого-педагогічні основи екологічної освіти та виховання [30; 38; 42; 52]. Концептуальні положення екологічного напрямку педагогіки уточнювались Г. Беленька, Т. Науменко, О. Половіна, Л. Зайцева, Л. Іщенко та багатьма іншими вченими [1; 19; 21].

Екологічна свідомість формує світогляд особистості, що направлений на збереження природничого середовища для майбутніх поколінь за умови благополуччя. Екологічні цінності, які полягають в різних напрямках розвитку, зокрема: естетичному, пізнавальному, практичному та етичному відношенні до екології й природи загалом, впливають на поведінку особистості. До природи таке ціннісне ставлення полягає у розумінні та осмисленні особистістю ряду екологічних проблем і готовності включитися в різні практичні дії, які направлені на збереження природного середовища.

Актуальність даного дослідження зумовила вибір теми: «Спільний проєкт із формування природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного віку та молодшого».

Мета дослідження – на основі теоретичного аналізу розробити та провести проєкт із формування природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного та молодших шкільників.

Завдання дослідження:

1. Розглянути теоретичні проблеми формування природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного та молодшого шкільного віку.
2. Проаналізувати зміст понятійного апарату з теми дослідження: «компетентність», «природничо-екологічна компетентність».
3. Розглянути особливості формування природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного та молодшого шкільного віку.
4. Визначити рівень природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного та молодшого шкільного віку.
5. Розробити спільний проєкт із формування природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного та молодшого шкільного віку «Наша земля».

Об'єкт дослідження – наступність у формування природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного та молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження – розробка спільного проєкту із формування природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного та молодшого шкільного віку.

У процесі дослідження для розв'язання поставлених завдань і перевірки висунутого припущення був розроблений проєкт у ході якого було використано **комплекс методів**:

а) теоретичні: аналіз й синтез навчально-методичної наукової літератури, що надало нам змогу зіставити різні погляди на проблему, допомогло визначити поняттєво-категоріальний апарат дослідження;

б) емпіричні: цілеспрямоване та систематичне спостереження за формуванням природничо-екологічної компетентності дітей, педагогічний експеримент, за допомогою якого виявити результативність експериментальної роботи, установити ефективність розробленої програми дослідження, ефективність впровадження проєкту із формування природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного та молодшого шкільного віку».

Практичне значення роботи полягає у тому, що визначенні основні засади та сформульовані висновки можуть бути використані вчителями та вихователями в практичній діяльності.

Експериментальна база дослідження. Комунальний заклад «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №202 комбінованого типу» та ЗОШ №69 Криворізької міської ради;

Публікації: практичні матеріали дослідження «Наступність у формуванні природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного та молодшого шкільного віку» опубліковані у збірнику наукових і навчально-

методичних праць «Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації» Криворізького державного педагогічного університету, 2021.

Структура роботи: вступ, два розділи, висновки з розділів, загальні висновки, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг роботи – 89с.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1 Аналіз основних понять дослідження: «компетентність», «природничо-екологічна компетентність»

Розглядаючи зміст основних термінів з проблеми дослідження зупинимось на думці М.Головань котрий чітко розмежовує суміжні поняття «компетенція» та «компетентність» у освітньому процесі. Так на думку науковця компетенція являє собою сукупність взаємопов'язаних рис дитини (знань, умінь, навичок, способів діяльності). Натомість компетентність – це володіння певної компетенцією, включаючи і особистісне ставлення до неї і предмета діяльності [12, с. 23].

Тобто, поняття компетенції та компетентності більш системні та багатокомпонентні. О. Овчарук вважає, що «компетенція» як термін порівняно з добре засвоєними поняттями «уміння, знання, навички» як складна структура розглядається, заснована на цінностях, досвіді, знаннях, особистістю набутих як у процесі навчання, так і поза ним [37, с. 19].

Компетенція реалізується на різних рівнях, тобто включає різні розумові операції (аналітичні, критичні, комунікативні), а також практичні вміння, здоровий глузд й має свою класифікацію та ієрархію [21, с. 6].

Розглянувши різновиди тлумачень змісту «компетенції» можна стверджувати, що в них є спільним зміст, а саме: знання, вміння та навички котрі повинна мати особа та коло питань в яких дана особа є найбільше обізнаною. Не менш важливим є досвід за допомогою нього людина може успішно виконувати завдання у відповідності із правилами, нормами.

Тобто, знання, вміння та навички, коло питань і досвід це сукупність тих факторів які в цілому і поєднують зміст компетенції в цілому.

Головною при цьому стає орієнтація на задоволення потреб і культурних запитів особистості, пов'язаних із практичною діяльністю, духовним життям, комунікативними інтересами.

Більшість науковців наголошують на тому, що змістовий аспект терміна «компетенція» включає три складових:

Рис. 1.1 Складові змістового аспекту терміну «компетенція»

Розглянувши зміст компетенції, проаналізуємо наступну дефініцію «компетентність».

Так до прикладу, у Базовому компоненті дошкільної освіти «компетентність» визначено як особистісне надбання та результат дошкільної освіти, відображає систему взаємопов'язаних між собою компонентів фізичного, соціального, психічного, духовного розвитку особистості дитини [51].

Натомість у Концепції Нової української школи (НУШ) термін «компетентність» трактується як динамічна комбінація знань, поглядів, способів мислення, умінь, цінностей, навичок та інших особистих якостей, що визначає здатність особи тобто дитини успішно проводити професійну або подальшу навчальну діяльність [28, с. 10].

Серед цікавих тлумачень змісту компетентності є визначення Н. Ошуркевич. Так наукоець вважає, що під «компетентністю» можна вважати особливий тип організації предметно-специфічних знань людини, на основі якого можна цілком самостійно приймати ефективні рішення. Також науковка наголошує на тому, що знання повинні задовольняти таким вимогам [40, с. 65]:

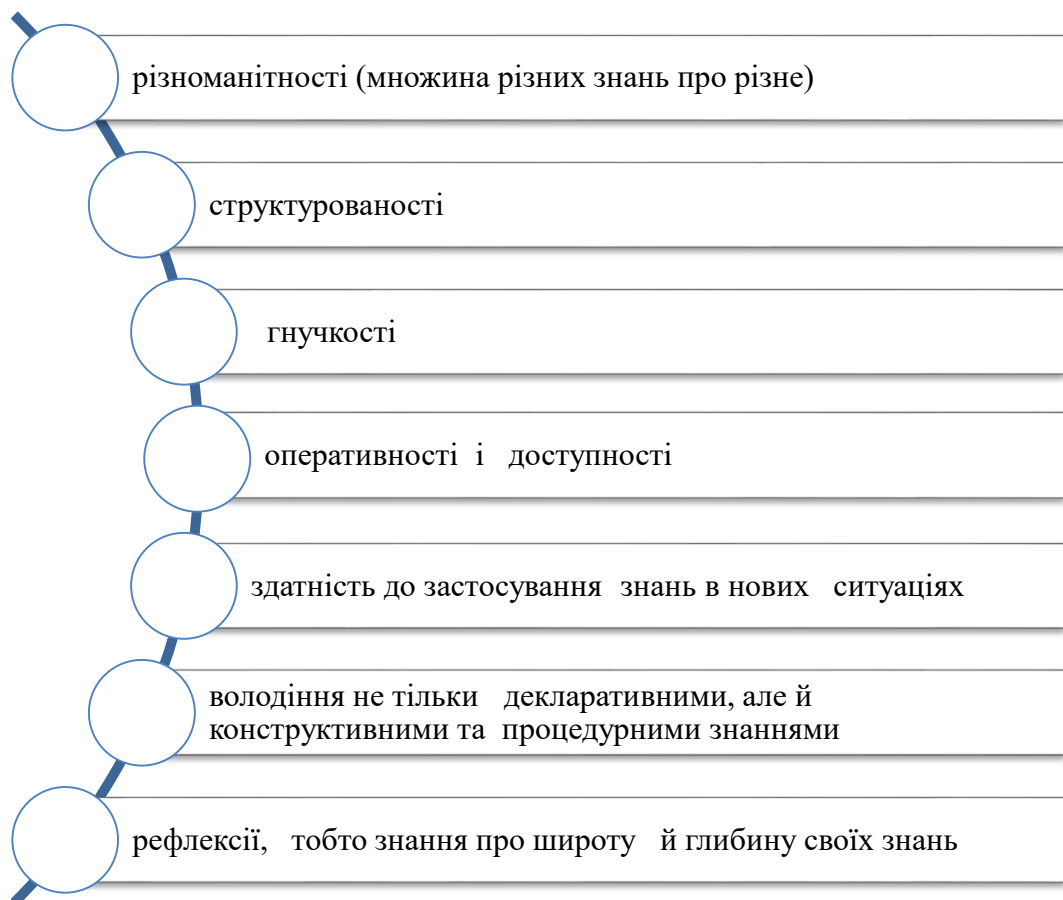

Рис. 1.2 Вимоги до змісту «компетентності» за Н. Ошуркевич

Отже, провідним, першочерговим завданням ланки початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її здібностей, яскравих талантів, компетентностей та наскрізних умінь відповідно довікових та індивідуальних особливостей, потреб, формування цінностей у дитини, розвиток дитячої самостійності, творчості та зацікавленої допитливості.

У вже існуючих наукових визначеннях підкреслюються наступні сутнісні характеристики компетентності. По-перше, з використанням компетентності можна прийняти ефективні рішення на основі сформованих знань, умінь та навичок. По-друге, дитина маючи гарно сформовані компетентності є дружньою та більш розвиненою у власних здібностях. По-третє, таке поєднання знань й установок допомагає виконувати завдання з високим ступенем саморегулювання, самооцінки та саморефлексії, адаптуючись під ті чи інші обставини.

Відтак, коли аналізується поняття «компетентність», то мова йде про результативність опанування знаннями, уміннями, досвідом, акцент ставиться на тому, якими бути повинні ці знання, уміння, досвід.

Досліджуються компетенції як особистісні новоутворення, то важливим об'єктом аналізу постає питання їх структури, складових компонентів і зв'язку між ними. Коли ж мова йде про компетенції, тоді виокремлюється їх певний перелік.

Науковці сформували певну ієрархію компетентностей котрими повинна володіти дитина передшкільного віку. У приклад щодо компетентнісного складу І. Зимня включає такі складові:

- а) готовність до прояву компетентності (тобто мотиваційний аспект);
- б) володіння знаннями змісту компетентності (тобто когнітивний аспект);
- в) досвід прояву компетентності у різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях (тобто поведінковий аспект);

г) ставлення до змісту компетентності і об'єкта її застосування (ціннісно-смысловий аспект);

д) емоційно-вольова регуляція процесу і результату прояву компетентності [21, с. 25-26].

Система компетентностей в освіті має ієрархічну структуру, рівні якої складають:

Рис. 1.3 Ієрархічна структура компетентностей

Тобто, до ключових компетентностей входять також й міжпредметні та над предметні компетентності. Здебільшого вони проявляються у здатності дитини здійснювати функціональні, предметні різновиди діяльності. До загально-галузевих компетентностей можна віднести вміння, знання та навички, які формуються дитиною впродовж засвоєння змісту тієї чи іншої освітньої галузі починаючи від садка та до молодшої, середньої та старшої школи, тобто дитина розуміє місце, яке та чи інша у суспільстві займає галузь, й також на практиці вміння застосовувати їх у рамках

культурно доцільної діяльності для розв'язку індивідуальних та соціальних проблем. Останні, предметні компетентності, формують складову загально-галузевих компетентностей, котрі стосуються конкретного предмету [20, с. 45].

Відзначимо, що дослідниця І. Зимня, спираючись на працях психологів вітчизняних виділила три групи компетентностей. Так до першої групи увійшли особистісні компетентності, це такі знання, вміння та навички котрі стосуються самої особистості, як суб'єкта життєдіяльності. Друга група компетентностей комунікативні, тобто налагодження стосунків та взаємодії дитини з однолітками, дорослими, вихователями, вчителями, батьками. Остання група компетентностей діяльнісні, вони стосуються в різновидах діяльності особистості [21, с. 27].

Так, до прикладу, Г. Тарасенко сформувала три рівні компетентностей: ключові; загальнопредметні; предметні [64, с. 3].

Отже, на основі розглянутих ієрархічних систем можливо простежити, систему ключових компетентностей, котра визначається соціальною системою. Для різних країн вона є різною і залежить від цінностей та світогляду кожного співтовариства. Але, однією із компетентностей дітей старшого дошкільного та передшкільного віку є чітке формування природничо-екологічної компетентності.

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що «природничо-екологічна компетентність» – це дитяча здатність до поведінки доцільної в різних життєвих ситуаціях, ґрунтується воно на емоційно-ціннісному ставленні до природнього довкілля, на знаннях законів природи та формується у просторі пізнавальної, дослідницької, ігрової, трудової діяльності [51, с.12].

Діти з розвиненою природничо-екологічною компетентністю виявляють цікавість до пізнання навколишнього довкілля, своєї Батьківщини,

цікавляться явищами і об'єктами планети Земля і видимих об'єктів безкрайого Космосу. Реагують емоційно на природне довкілля демонструючи повагу до різних форм життя; позитивно реагують на ситуації взаємодії з різними природними об'єктами. Також виявляють зацікавленість та активність щодо діяльності, яка забезпечує пізнання природи і формування навичок доцільної поведінки.

Тобто, як зазначає С. Рудишин у дитини дошкільного та передшкільного віку вже гарносформований фундамент знань, вмінь та навичок [57, с. 13].

Для природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного та передшкільного віку Г.Чорна вважає необхідною наявність уявлень про природу планети Земля і Всесвіту. Розуміння дитиною, що планета Земля є частиною великого, безкрайнього Космосу, а всі його об'єкти, такі як: зорі, планети, комети, метеорити тощо, знаходяться дуже далеко. Діти цього вікового періоду володіють елементарними уявленнями про дослідження Космосу людиною та знають, що на планеті Земля є неживі і живі об'єкти природи [71, с. 163].

Натомість Л. Присяжнюк вказує що серед природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного віку є: усвідомлення зв'язки між рослинами і тваринами, їхніми функціями в природі. Науковець вважає, що діти в цьому віці вміють встановлювати залежність об'єктів природи від екологічних факторів та розуміють особливості та умови розвитку рослин. Серед цих знань є розуміння фази розвитку, екологічні фактори, поживність ґрунту, догляд [47, с. 192].

Але, між тим існує чимало підрозділів природничо-екологічної компетентності котрими керують діти передшкільного віку, серед них розуміння існування тварин, а саме: стадії розвитку, залежність від середовища існування, реакції на природні зміни. Тобто діти усвідомлюють

поділ рослин і тварин на групи і знають, що є дикорослі і культурні рослини, дикі, свійські тварини та знають правила поведінки з ними.

Серед важливих знань, умінь та навичок у цьому віці є знання про провідні ознаки об'єктів неживої природи: вода, повітря, глина, пісок, каміння, котрі дитина може виявляти під час елементарних дослідів у ЗДО чи початковій школі.

Діти в котрих гарно розвинуті природничо-екологічні компетентності усвідомлюють роль назв-характеристик окремих об'єктів, властивостей та усвідослюють фізичні явища навколишнього, оточуючого малюка світу: м'якість, твердість, сипучість, в'язкість, розчинність; плавучість, швидкість, напрямок, вправно назвами штучних матеріалів володіють, виготовлених людиною із природної сировини (гума, метал, тканина, папір, пластик, тощо). Але найголовніше малюки передшкільного віку повинні знати ознаки пір року і явищ природи.

Спираючись на Концепцію екологічної освіти України можна звернути увагу, що серед завдань навчально-виховної діяльності ЗДО є формування основ природничо-екологічної компетентності, морально-ціннісних орієнтацій особистості, котрі є основою для сутності природи. Розуміння, власної переосмисленої поведінки в межах ціннісних гуманістичних орієнтирів щодо природи [52].

Розглядаючи Базовий компонент дошкільної освіти можна звернути увагу, на те що, під час здобуття дошкільниками нових знань, вмінь та навичок вагому роль відіграють ключові компетентності.

Ключовими компетентностями можна назвати ті компетентності, котрих потребує кожен для реалізації особисті, розвитку, громадянської активної позиції, соціальної інклюзії й працевлаштування котрі здатні забезпечити реалізацію та життєвий успіх протягом життя. [28, с. 10].

Спираючись на Державний стандарт початкової освіти можна дійти до висновку, що вимоги до обов'язкових результатів навчання встановлюються з урахуванням даного компетентнісного підходу до навчання, в його основу покладено ключові компетентності, проаналізуємо їх у таблиці А.1, що знаходиться у Додатку А1 (див.Додаток А).

Так у таблиці А.1 було розглянуто зміст таких компетентностей: вільне володіння державною мовою; вміння спілкуватися мовами: рідною (у разі відмінності від української державної) та іноземними; компетентність математична; компетентність у галузі екологічної науки, техніки і технологій; інноваційність; природничо-екологічна компетентність; інформаційно комунікаційна компетентність; навчання в продовж життя; громадянські-соціальні компетентності, всі вони дуже тісно є пов'язаними з великими ідеями демократії; рівності; справедливості; прав людини; добробуту та здорового способу життя; культурна компетентність; усвідомленням рівних прав і можливостей; підприємливість та фінансова грамотність.

Тому можна стверджувати, що метою природничо-екологічної освітньої галузі у початковій школі, є: сформувати компетентності на основі вивчення природничих, екологічних наук. Діти опановуючи нові знання, вміння та навички можуть у подальшому житті успішно взаємодіяти з природою формуючи при цьому основи критичного мислення, безпечної та природоохоронної поведінки.

У початковій школі учні можуть зануритись у світ природи, набуваючи при цьому досвід її дослідження, шукаючи відповіді на запитання, спостерігаючи за навколишнім світом, експериментуючи та створюючи навчальні моделі, виявляючи допитливість та отримуючи радість від пізнання природи. Дитина на основі набутих знань у ЗДО вже у школі систематизує інформацію природничого змісту, усвідомлюючи

розмаїття природи, взаємозв'язки її об'єктів та явищ, пояснюючи роль природничих наук і техніки в житті людини, відповідально поведившись у навколишньому світі.

Діти з гарно розвиненими природничо-екологічними компетентностями, вдало вміють критично оцінювати факти, поєднуючи досвід новий з набутим раніше і творчо його використовувати для розв'язування природничого характеру проблем [17, с. 20].

Таким чином, на основі проаналізованої літератури було виокремлено єдину дефініцію, «компетентність» – це інтегративне утворення особистості, що тісно пов'язує в собі уміння, навички, знання, особистісні властивості і досвід, які прагнення характеризують, здатність і готовність розв'язувати завдання і проблеми, що виникають в реальних ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість діяльності предмету і результату. Натомість природно-екологічна компетентність посилює природничо-екологічні цінності, мотивацію до доцільної еколого діяльності, освіченість екологічну і досвід власний активної діяльності в ситуаціях різних.

На сучасний стан сьогодення необхідно природничо-екологічну свідомість формувати, вона у собі поєднує переконання, цінності, погляди, поважне ставлення до природничо-екологічного світу, любов до природи, відповідальність тощо. Природничо-екологічна компетентність обумовлює у дитини наявність системи про природу екологічних знань, про взаємодії з нею правила, формування досвіду екологічної діяльності.

1.2 Наступність в освітньому середовищі як умова забезпечення формування природничо-екологічної компетенції.

Аналізуючи педагогічну літературу можна звернути увагу, що термін «наступність» передбачає в собі певну поетапність і послідовність знань, умінь, навичок, способів діяльності, якими має володіти дитина передшкільного віку «по вертикалі» навчання [19, с. 4].

Так, до прикладу, в українському педагогічному словнику С. Гончаренка наступність у навчанні трактується як послідовність і системність у розміщенні навчального матеріалу, зв'язок і узгодженість ступенів і етапів навчально-виховного процесу. Здійснюється при переході від одного уроку до наступного (тобто в системі уроків), від одного року навчання до наступного

Дещо іншої думки стосовно даного терміну є А. Богуш. Науковець вважає, що саме наступність у навчально-виховному середовищі дозволяє бути більш обізнаними класним керівникам з програмами навчання і виховання дітей, та врахування отриманих результатів розвиненості, навченості й вихованості дітей за всіма розділами програми та врахування їх у подальшій роботі початкової школи [3, с. 58]

У дослідженні Г. Годіної яке спрямовано на забезпечення наступності двох освітніх ланок було визначено педагогічні умови, а саме такі:

– гармонійності взаємозв'язку та переходу в завданнях і змісті матеріалу програмно-навчального (поступове розширення, ускладнення і поглиблення тих знань, навичок і умінь, які засвоєні були на етапі попередньому, перспективна спрямованість на вимоги систематичного навчання у молодших класах школі);

- забезпечення взаємозв'язку діяльності: ігрової і навчальної;
- узгодження форм, засобів і методів організації роботи навчально-виховної у дошкільному закладі і початкової школи;
- забезпечення методичної єдності щодо різних видів діяльності дітей старших груп і першого класу школи – створення єдиного освітньо-розвивального середовища для дітей;
- розробка єдиної спрямованості цільової співпраці ЗДО, початкової школи, громадськості і сім'ї;
- підвищення рівня професійно-педагогічної компетентності педагогів обох ланок навчання, тобто дошкільної та школи. [11, с. 35].

Педагогічний аспект проблеми наступності – визначає її мету, зміст, методи і форми, реалізацію завдань навчально-виховного процесу в дошкільній та початковій освіті. О.Чепка констатує, що наступність у навчальній діяльності – це поняття, яке характеризується взаємозв'язком та узгодженістю змісту, етапів та ступенів цікавого навчального процесу, методів, прийомів та форм його організації, при якому уміння, знання й навички формуються у певному порядку: елемент наступний навчального матеріалу, взаємопов'язуючись з попереднім, на нього опираючи сь, готує до засвоєння нового матеріалу.

Відзначимо, що з шляхів вирішення проблеми наступності у навчальній діяльності дітей старшого дошкільного й молодшого шкільного віку є пошук доречних найбільш засобів, методів і форм навчання, серед яких є саме ігрові найефективнішими. Наступність в умовах дошкільної та шкільної освіти навчальної діяльності, як стверджує автор, характеризується провідних видів діяльності дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку взаємозв'язком, а також роботою злагодженою педагогів, спрямованою на формування умінь, знань та навичок дітей старшого дошкільного та першокласників на основі зв'язку та узгодження змісту,

методів та засобів навчання, форм в умовах цих двох ланок освіти [70, с. 43-45].

Н. Манжелій узагальнює педагогічні підходи до розгляду поняття «наступність» у таких положеннях: широких взаємозв'язків у змісті і методах навчання забезпечення; дослідження опори на попередні знання, дитяче вміння та їх розвиток; здійснення до учнів посильних вимог (за методами і змістом роботи, врахування у розвитку особистості змін дитини). Ми додамо, що термін наступність науковець трактує з двох взаємопов'язаних сторін: 1) з боку динаміки розвитку дітей, 2) з боку організації і здійснення самого педагогічного процесу [34, с. 49].

На думку, О.Ковшар, тільки за допомогою наступності досягається цілісність позитивного освітнього процесу і висхідний його характер; у навчанні, зазначає О. Ковшар, наступність – це послідовність і системність у розміщенні навчального матеріалу, зв'язок й узгодженість ступенів та етапів навчально-виховного процесу, він здійснюється при переході від одного уроку до наступного, від одного року навчання до наступного. Досягнення наступності, як зазначає автор О. Ковшар, в шкільній практиці забезпечується методично і психологічно обґрунтованою побудовою цілісних програм, підручників, дотриманням послідовності руху від простого до складного в навчанні та організації учнівської самостійної роботи і взагалі всією системою засобів методичних, це встановлення необхідно для зв'язку і правильного співвідношення між частинами навчального предмета на різних етапах його вивчення; це вимоги, які ставляться до знань і вмінь тих, хто навчається, на кожному етапі, навчання формам, прийомам і методам пояснення нового навчального матеріалу і до всієї наступної роботи щодо його засвоєння [24, с. 182].

Вчена вважає, що: «наступність у системі безперервної освіти розуміється як взаємозв'язок між її суміжними ланками, що забезпечує

можливість цілісного розвитку особистості на всіх етапах її формування» [24, с. 183].

У Новому Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що наступність та перспективність дитячого розвитку в закладах дошкільної та початкової освіти забезпечується за допомогою декількох факторів. По-перше, узгодженість та цільова єдність в дитячому розвитку на етапі дошкільної та початкової ланки освіти. По-друге, визначення дошкільної та початкової освіти спільних для принципів, намірів, підходів та адекватних для даного віку закономірностям дитини провідним видам діяльності, які спрямовують розвиток дитини. По-третє, використання форм та методів педагогічної роботи, які відповідають віку дітей. Та останнє це послідовне збагачення освітніх результатів, що висвітлено у формуванні компетентностей дитини дошкільного та молодшого шкільного віку [51, с. 34-35].

Отже, можна стверджувати, що тлумачення терміну «наступності» має достатньо різносторонній діапазон, тлумачень, проте, в основному, автори сходяться в спільній думці про те, що «наступність» має три взаємозв'язані

необхідний зв'язок і співвідношення між частинами даної освітньої галузі на різних етапах навчання

певні послідовно зростаючі вимоги до результативності навчання, виховання, розвитку

взаємозв'язок методів, прийомів, форм навчання

елементи:

Отже, реалізація принципу наступності на сьогодні сприяє успішній підготовці дитини до школи, яка може здійснюватися по-різному: через систему дошкільної освіти через організацію занять з дітьми, які не охоплені суспільним дошкільним вихованням.

На думку Л. Іщенко, для збереження субкультури у дошкільному віці необхідним є використання для дошкільного періоду ігрової провідної діяльності й збагачення індивідуального досвіду, який дитина здобула у всіх специфічно дитячих видах діяльності, зокрема у мовленнєвій, комунікативній, господарчо-побутовій, здоров'язбережувальній, мистецько-творчій, пізнавально-дослідницькій [22, с. 59].

Саме у дошкільному віці закладається фундамент для розвитку компетентностей і навичок базових, таких необхідних людині протягом її життя. Передбачає взаємодоповнювальний розвиток таких якостей та процесів: інтелектуальних, емоційних, вольових, досягнення відповідної до цього віку психофізіологічної, зрілості тілесної та психологічної. Це надає можливість дитині нову опанувати соціальну ситуацію розвитку – перехід до систематичного шкільного навчання й володіння новою соціальною роллю учня та функціями відповідними та діями, які сприяють формуванню навчальної діяльності.

Отже, зрілість якостей особистості та психічних процесів забезпечує успішність розвитку навчальних навичок на наступних етапах шкільного життя. У віці молодшому шкільному розгортається навчальна діяльність, яка спирається на вікові надбання дитини дошкільного - передшкільного віку та потребує належних педагогічних методів та форм роботи.

Проаналізувати принцип наступності у змісті навчання природознавства між ЗДО та початковою школою можливо на основі порівняння програми для закладів дошкільної освіти та програми з природознавства для 1 класу.

Так, наприклад, у програмі «Дитина» міститься розділ «Дитина у природному довкіллі», який вміщує такі теми: «Об'єкти і явища природи», «Рослини», «Тварини». Міністерством освіти у програмі з природознавства для 1 класу пропонуються наступні теми для вивчення: «Навколишній світ»,

«Нежива природа», «Жива природа» та «Моя країна – Україна». У ЗДО відповідно до програми діти ознайомлюються з об'єктами неживої природи, зокрема, дізнаються про роль Сонця на живі організми, про значення води та ґрунту [16].

Наступність вивчення неживої природи спостерігається у 1 класі, де на основі отриманих знань першокласники вивчають деякі властивості води, ґрунту та поглиблюють набуті знання про значення цих об'єктів природи.

Розглядаючи тему «Рослини», вихованці садочків усвідомлюють належність рослин до живої природи, навчаються розпізнавати рослини своєї місцевості, а прийшовши до школи, знайомляться з будовою рослин, вчать розрізняти дерева, кущі, трав'янисті рослини; листяні та хвойні дерева.

У дошкільних закладах дітей також знайомлять із зовнішніми ознаками тварин, навчають розпізнавати та називати свійських і диких тварин, що являється базовою основою для подальшого ознайомлення з особливостями життя свійських та диких тварин.

Видатна науковець А. Богуш вважає, що такий критерій як наступність між дошкільною і початковою ланкою освіти повинна передбачати успадкування школою системи взаємовідносин «педагог – дитина», «дитина – педагог», діяльнісного й комунікативного аспектів життя дитини на його дошкільному етапі [3, с. 59].

Для з'ясування стану реалізації принципу наступності у викладанні природничих дисциплін у ЗДО та початковій школі було проведено порівняльний аналіз програм для дошкільного виховання «Я у Світі» і курсу «Природознавство» з метою визначення опорних природничих знань [55].

Так, діти старшого дошкільного віку знайомляться з темою «Рослинний світ». Різнокольорові квіти, квітучі кущі, розлогі дерева привертають увагу дітей. Вони до них наближаються, на прохання дорослих обережними рухами торкаються пелюсток квітів, нюхають їх, проводять руками по зелених

листочках, наслідуючи дорослих поливають квіти, запам'ятовують деякі назви рослин свого регіону. Також під час цієї теми знайомляться з різними овочами і розуміють, що деякі овочі ростуть під землею (картопля, буряк, цибуля), виконують різні маніпуляції з вивченими предметами. При вивченні теми «Тваринний світ» – дитина під час прогулянки довго розглядає тварин; наслідує їхні звуки; розуміє, що від деяких тварин і птахів може надходити небезпека; розрізняє рухи тварин. Нарешті, тема: «Явища природи». Дошкільник за допомогою дорослих спостерігає за різними станами і явищами погоди [55].

Діти спроможні встановити причинно-наслідкові зв'язки; орієнтуються у властивостях об'єктів неживої природи; розрізняють пори року; знають їх назви і окремі ознаки; самостійно помічає зміни у природі.

А тепер, наведемо кілька прикладів тем, які вивчають учні 1-го класу: «Світ, у якому ти живеш» (наводять приклади живої і неживої природи; називають органи чуття людини; знають правила поведінки у природі).

Світ неживої природи (називають складові живої і неживої природи; знають про властивості повітря і води; розпізнають 2-3 види гірських порід своєї місцевості. Рідний край (знають назву своєї місцевості, домашню адресу; називають водойми рідного краю та визначні пам'ятки).

Особливості процесу наступності було також проаналізовано спираючись на програму «Українське дошкілля» є підрозділ «Ознайомлення з природою». Його спрямування – збагачувати у дошкільників уявлення про природу, формувати в них екологічну культуру [54].

Так, у даній програмі передбачено, що діти третього року життя отримують знання про сонце, хмари, вітер, опади. Також вони: вчаться встановлювати елементарні залежності у природі та між природними явищами й поведінкою людей; вчаться розрізняти дерева, квіткові рослини; розуміють, що для росту і життя рослин потрібна вода, сонце, ґрунт;

формують уявлення про свійських та диких тварин, їх назви, деякі їхні ознаки також вправляються у звуконаслідуванні; ознайомлюються з птахами, комахами; володіють елементарними уявленнями про Космос (місяць, зорі, сонце).

Наступного року діти поглиблюють знання отримані раніше. Вони формують поняття про об'єкти неживої природи, їх характеристики. Також закріплюють знання про пори року і визначає їх характерні ознаки; уявлення про зміни, які відбуваються в життєдіяльності рослин, тварин відповідно до пір року. Діти навчаються встановлювати прості причинно-наслідкові зв'язки, пов'язані з сезонними змінами.

У програмі зазначено, що діти п'ятого року життя формують уявлення про природне середовище, звірів, птахів, рослини тощо. Дитину підводять до розуміння, що сонце рухається по небосхилу. Вона дізнається про характерні прикмети кожної пори року. Поглиблює свої знання про Космос (люди мешкають на планеті Земля; у Космосі є велика кількість зірок, вони розрізняють за розмірами і яскравістю). Також діти дізнаються, що найближчою до нас зіркою є Сонце. Земля обертається навколо Сонця, тому один її бік є освітленим, а протилежний знаходиться в тіньовій стороні. Таким чином, настає день та ніч.

Старший дошкільник поглиблює отримані в попередні роки знання про рослини, тварини, Космос тощо. Діти ознайомлюються із відомими природними явищами своєї місцевості: роса, дощ, туман, веселка, гроза, град, мороз, снігопад, хуртовина, іній, паморозь, туман. Крім того, вони формують уявлення про комах, плазунів та земноводних. Діти знайомляться з Глобусом.

Програма навчального предмету «Природознавство» у початковій школі побудована за спіралью-концентричним принципом, що передбачає неперервне розширення і поглиблення знань та повторне вивчення певних

тем із метою глибшого проникнення в сутність явищ та процесів відповідно до вікових особливостей дітей [45, с. 1].

Відповідно діти у першому класі закріплюють: знання про живу і неживу природу, називають їх об'єкти; знання про рідний край з його пам'ятками природи, рослинним та тваринним світом. Учні формують уявлення про карту України та умовні позначення на ній таких невідемних природних компонентів як: рівнини, гори, річки, моря. Першокласники знають столицю України, назви річок, гір, морів, що омивають нашу країну. Програмою для другого класу передбачена наступне: діти продовжують формувати уявлення про явища природи, рухи Землі, про причини зміни пір року на Землі та про вплив Сонця на сезонні зміни у природі.

Другокласники поглиблюють свої знання про природу восени, взимку, навесні та влітку.

Третій клас продовжує дізнаватися більше про воду, повітря, гірські породи й ґрунти, про Сонце як джерело енергії на Землі, рослини та тварини. Програмою також передбачено, що діти мають сформувати уявлення про людський організм та його систему органів.

Діти четвертого класу узагальнюють знання, отримані за попередні роки.

Тобто, дізнаються більше про Україну, про природу материків та океанів, про Сонячну систему тощо. Порівняння програм курсу «Природознавство» для учнів початкових класів і «Українське дошкілля» (Ознайомлення з природою) для дошкільного виховання показало, що вчителі початкової школи у процесі формування в учнів природничих знань мають великі можливості для опори на знання дітей, яких вони набули у дитячому садочку [54].

Наступність освітнього процесу між ЗДО та початковою школою спостерігається не лише у змісті, але й у методах навчання природознавства.

Таким чином, наступність у навчальному процесі дає можливість поступово збільшувати кількість знань, а також формувати у школярів цілісне уявлення про наукове знання, дозволяє вчителю застосовувати продуктивні способи навчання, поступово збільшувати навантаження на школярів. Для забезпечення наступності у формуванні природничих знань у першокласників визначені педагогічні умови: врахування природничо-екологічної компетентності дітей, отриманих у ЗДО, використання на уроках словесних, практичних методів навчання та наочності, застосування різноманітних завдань для впізнавання та розрізнення об'єктів природи.

1.3 Особливості формування природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного та молодшого шкільного віку

В процесі формування природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного віку вихователі дотримуються здебільшого наступних завдань: виховувати гуманне ставлення до природи, формувати систему природничо-екологічних уявлень та знань про природу, розвивати уміння бачити і відчувати красу від навколишнього середовища [56, с. 4].

У певний віковий період у дошкільників формуються окремий вид знань, умінь та навичок та природничо-екологічних компетенцій.

Так до прикладу діти старшого дошкільного віку вивчають рослини, тварини, явища неживої природи, привчають виокремлювати їх у просторі, вчать імітувати рухи рослин та тварин. У цьому віці у дітей удосконалюються такі аналізатори як: візуальний, слуховий, важливим є розвиток інтересу і уваги до побаченого, формування позитивного відношення до них.

Отож, у дітей сформовані поняття про предмети і природні явища, які вони бачать у повсякденному житті. Педагоги в ЗДО формують зв'язків у

дітей, діти які можуть пізнати в процесі під час занять, іграх, предметно-чуттєвої діяльності, і відобразити їх у формі конкретних уявлень.

Так до прикладу під час засвоєння нових знань утворюються пізнавальна активність у дітей. Вчать дітей вести спостереження, виокремлювати окремі ознаки рослин, тварин, порівнювати об'єкти, групувати їх за зовнішніми ознаками. Так вже у цьому віці діти можуть підійти до встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Вже з 5 років у дітей сформована вища форма наочнообразного мислення. Так діти краще засвоюють узагальнені знання. До моменту вступу до школи дітей вчать булові творин та рослин, залежність знати їх від умов проживання. Також допитливість розвивають, любов і дбайливе ставлення до природи, спостережливість, здатність знаходити в ній красиве, інтерес до сільсько-господарської праці [1, с. 119].

У дітей старшого дошкільного віку та передшкільного краще формуються уявлення про багатий і різноманітний рослинний світ України. Так діти вже самостійно прагнуть до ознайомлення із садовими рослинами, які зимують в ґрунті: нарцис, тюльпан, лілія, ірис. Діти вміють вправно визначати і називати ранні весняні квіти: первоцвіт, фіалка, анемона, підсніжник. Не менш важливим є розширення знань про кімнатні рослини і особливості догляду за ними діти також ознайомлюються із лікарськими рослинами: м'ятою, суницею, калиною, волошкою, ромашкою.

Спираючись на Новій Базовий компонент дошкільної освіти, а саме освітній напрям «Дитина в природньому довкіллі» можна звернути увагу, що у старшому дошкільному віці у дітей мають бути розвинені такі знання: має уявлення про природу планети Земля і Всесвіту загальні; розуміє, що рідна Земля є частиною великого безкрайнього Космосу, а всі його об'єкти такі як: зорі, планети, комети, метеорити тощо, знаходяться дуже далеко; володіє уявленнями елементарними про дослідження безкрайнього Космосу

людиною; знає, що на блакитньо-зеленій планеті Земля є неживі та живі об'єкти природи; усвідомлює зв'язки між рослинним і тваринним світами, їхні функції в природньому доквіллі; встановлює залежність усіх об'єктів природи від екологічних факторів; розуміє особливості, розвиткові умови рослин (розвитку фази, фактори екологічні, поживність ґрунту, догляд), існування тварин (стадії розвитку, залежність від середовища існування, реакції на сезонні зміни; усвідомлює поділ рослин і тварин на групи; знає, що є дикорослі і культурні рослини; дикі, свійські тварини; знає правила поведінки з ними; володіє знаннями про основні властивості неживих об'єктів природи (повітря, вода, пісок, глина, каміння), які може виявляти під час елементарних дослідів; усвідомлює значення назв-характеристик окремих властивостей об'єктів та фізичних явищ навколишнього світі (твердість, м'якість, сипучість, в'язкість, плавучість, розчинність; швидкість, напрямок тощо); володіє назвами матеріалів штучних, виготовлених людиною із природної сировини (метал, гума, тканина, пластик, папір тощо); знає ознаки пір року і явищ природи. Усвідомлює, що людське життя без природи неможливе; обізнана з негативним і позитивним на природне доквілля впливом людини, проблемами доквілля, змінами клімату насамперед, і необхідністю енергію заощаджувати, воду, сортувати сміття тощо у повсякденному житті і має первинні навички такої поведінки; свідомо використовує знання про природу в різних видах діяльності та життєвих ситуаціях; орієнтується в людській діяльності, спрямований на збереження, відтворення й охорону природи [51, с. 12].

Але на основі цих знань у дітей цього віку згідно Нового Базового компоненту повинні бути сформовані наступні навички: дитина виявляє вміння спостерігати за природними об'єктами та явищами планети Земля та об'єктами Космосу, що є доступні для аналізу; спроможна співставляти за

ознаками та групувати природні об'єкти рослинного й тваринного світу за характерними рисами; здатна самотійно чи з незначною допомогою дорослого проводити нескладні дослідження властивостей об'єктів природи, спостерігати за явищами природи та помічати зміни у стані природи й погоди, оцінювати метеорологічні явища (температура повітря, вітер, опади тощо); здатна до адекватної поведінки на основі оцінки природних явищ та стану погоди.

Здатна з допомогою дорослого вирощувати рослини, доглядати за домашніми улюбленцями та піклуватись про них; демонструє дотримання правил природодоцільної поведінки, навички бережливого ставлення до ресурсів; відгукується на пропозиції дорослого зберігати й покращувати природне довкілля чи надавати допомогу живим об'єктам природи [51, с. 13].

У процесі формування природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного та молодшого шкільного віку здебільшого враховують принципи доступності, науковості.

Так до прикладу, В. Гаркушевський вважає, що наукове світове пізнання відбувається тоді, коли даються уявлення правильні й чуттєвий досвід дошкільників залучається, аналізуються залежності і зв'язки між об'єктами і явищами, [9, с. 30].

Не слід забувати про принцип енциклопедичності, тобто використовуються матеріал з різних галузей природознавства.

Вагомим є краєзнавчий принцип котрий передбачає вивчення природи на місцевому матеріалі та з об'єктами знайомство, яких в даній місцевості немає, вивчення відбувається за допомогою наочних посібників [14, с. 22].

Ефективність в процесі розвитку природничо-екологічної компетентності залежить також від правильно підібраних методів. До наочних можна віднести: спостереження, розгляд картин, демонстрація фільмів. До практичних методів відносять: дослід, ігровий метод, праця. Та

не менш ефективними є словесні методи: розповіді вихователя, читання художніх творів, бесіди.

В науковій літературі спостереження – це планомірне цілеспрямоване сприймання явищ та предметів, під керівництвом дорослого, вихователя [13, с. 178].

Існує декілька різновидів спостереження за формою організації: індивідуальні, групові та колективні, за тривалістю: короткострокові та довгострокові, за дидактичною метою: первинні, повторні, заключні [20, с. 121].

Л. Іщенко наголошує на тому, що формування природничо-екологічних компетентностей відбувається краще прийомом спостереження на прогулянках, екскурсіях, під час ігор і праці. Значне місце відводиться розповідям, бесідам вихователя з використанням демонстраційних картин, кінофільмів, читання художньої літератури [22, с. 60].

Н. Кот, акцентує увагу на тому, що природничо-екологічні компетентності краще розвивати на заняттях, що є основною формою організації дітей при ознайомленні з природою. Проводять заняття у певні години згідно з програмою, за розробленим планом. Будують заняття так, щоб здійснювався розвиток мовлення й пізнавальних здібностей дітей у процесі ознайомлення з природою, виховання інтересу й любові до природи. Тому як стверджує науковець, головним під час заняття – є засвоєння всіма дітьми програмного матеріалу [30, с. 54].

Цікавою є думка О. Максимова, котрий вважає, що під час екскурсії діти дошкільного віку зможуть краще зрозуміти сутність певних природніх явищ та процесів, що сприятиме кращому розвитку природничо-екологічної компетентності. Екскурсія, вважає науковець, дозволить дітям вести вільне спілкування у звичайних умовах з природою: у саду, полі, лісі, гаю.

Ефективним є також прогулянки на природі котрі можна проводити з дітьми різного віку [33, с. 46].

Ознайомлення дітей із природою в дитячому садку вимагає постійного безпосереднього контакту з нею. Однією з важливих умов, що забезпечує цей процес, в дитячому садку є організація куточка природи. Спостереження дітей за рослинами і тваринами й праця в куточку природи організовується протягом усього навчального року. Праця в куточку природи проводиться кожного дня. Діти спостерігають за рослинами і поступово привчаються до бережного ставлення до них, вчать елементарним навичками трудовими, привчаються одне з одним, а потім самостійно до праці спільної з дорослими,.

У данному закладі дошкільної освіти є своя ділянка, де вихованці проводять більшу частину часу, особливо в теплу пору року. Загалом, ділянка – це місце для різноманітного проведення докільля: прогулянок, ігор, спостережень за рослинами і тваринами, занять, протягом усього року. Діти разом із вихователем вирощують й доглядають за рослинами, конкретне уявлення одержують про їх розвиток. У процесі догляду за рослинами в дітей пеередшкільного віку формується уміння правильно користуватися знаряддями по обробці землі та догляду за рослинами, розвивається бережливе ставлення до природи.

Компонентом формування природничо-екологічної компетентності є постійне ознайомлення дітей з словом художнім, творами літературними. Глибиному зацікавленню дітей навколишньою природнього простору сприятимуть інформація підібрана дорослими з творів екологічної спрямованості: художніх і науково-популярних (наприклад, В. Сухомлинського, Д. Павличка, Л. Костенко тощо), з власного досвіду спілкування з живою природою розповіді дорослого. Особливо, дуже цікаво дітям, коли мова йде про твариний світ. На перший план тут виходять

народні казки. Малюки, слухають наче зачаровані про «Хитру Лисичку-сестричку» та «проворного Вовка-братика», «Курочку-рябу та ріпку», яку допомогла витягти із землі не хто інший як мишка-норушка і т.д. [37, с. 154].

З такими розповідями не одне покоління дітей виросло, виховується на цьому любов до рослин, тварин. Адже малюк, котрий в дитинстві обділений казками, виростає жорстоким й грубим до живого. Такій людині не шкода нічого, така людина спокійно вигнати на вулицю собаку чи кішку, яка перестала чомусь бути потрібною, навіть підняти руку на близького.

За для розвитку кругозору дошкільників, вихователі використовують діапроектори або DVD, плакати із зображенням дарів природи.

Природничо-екологічні ігри та їх завдання дають змогу дитині відчувати частиною природи себе, реагувати на проблеми, викликають бажання природі допомогти, захистити її від небезпеки,. Зокрема такими бути можуть «Казка про амленьку хмаринку», «Із чистої, прозорої краплинки», «Чому пташка дзвінкоспіває?», та інші [41, с. 22].

На думку З. Плохій не менш ефективними, є ігри сюжетні з змістом природничо-екологічним дітям допомагають познайомитися з людською діяльністю, які охороняють та досліджують стан природи. Емоційно-ціннісного становленні, відповідального ставлення до природнього довкілля дитини важливу гра відіграє роль [42, с. 6].

Найважливішим результатом ігрової діяльності дитини є високий рівень емоційної задоволеності її процесом, що найбільшою мірою відповідає потребам і можливостям пізнання навколишнього світу та побудови гармонійних стосунків із природою.

Добираючи для ігрових завдань об'єкти та явища природи, тренінгів слід брати до уваги ставлення дитини до довкілля загалом крізь призму формується її ставлення до об'єктів найближчого оточення. Дуже зацікавлять вихованців пошукового характеру дидактичні ігри: «Можливо – не

можливо», «Хто як до весни готується?», «Сніг у казковому лісі» тощо; ігри-медитації: «Я – маленька хмаринка», «Я – швидкий дощик», «Я – сильний вітер» та інші [43, с. 191].

З подальшою метою розширення природничо-екологічних знань дошкільнят на сьогодні слід проводити спостереження бесіди: «Дощ та яскрава веселка», «Сильний вітер, або як рухається повітря», «Сонце, повітря та вода – наші найкращі друзі» та інші. В екологічному вихованні важливе місце посідає дослідницько-пошукова робота [41, с. 74].

Тут потрібно давати не відразу, поступово відповідь на запитання, яке постає, потрібно пропонувати віднайти дітям самим відповідь. Дітям відразу стає цікаво розв'язувати проблемні завдання про природу та логічні завдання природничо-екологічної тематики. Це збуджує активність пізнавальну, справжній викликає інтерес до довкілля. Наприклад: «Хто швидше бігає – півник чи горобчик?», «Чому дерева в осені голі?», «Коли це явище буває?». Досвід вихователів свідчить, що до змісту природничо-екологічного виховання дітей передшкільнят можна вводити досить складні природоохоронні теми як-от: «Хай на землі панує чистота», «Правила поведінки в на вулиці», «Видатна червона книга України», «Як би дерева могли щось говорити». З метою формування в дітей природничо-екологічної компетентності можна порекомендувати проводити серії занять з тем: «Лікарські рослини для здоров'я та сили», «Вітаміни для здоров'я», «Сміттєва небезпека», «Цілющі скарби матінки землі», «Питна вода планети» та інші, діти на яких могли б з властивостями природних матеріалів та ресурсів познайомитися [59, с. 25].

На таких заняттях метою важливою є усвідомлення, підведення до того, що всі ресурси природні є компонентами життєвого середовища різних живих істот. Культурними кріетріями взаємодії дітей старшого дошкільного віку з довкіллям є: природничо-екологічні уявлення, уміння встановлювати в

природі причинні зв'язки, інтерес до явищ та об'єктів природного світу, емоційні реакції на порушення їх використання, бажання дотримуватися норм та правил поведінки в довкіллі.

Вихователь використовуючи різноманітні методи повинен дбати про те, щоб діти, виконуючи певний вид діяльності, усвідомлювали її мету й оцінювали досягнуті результати. Підвищення до формування в дошкільнят природничо-екологічної компетентності, уваги, вимагає пошуку різноманітних форм ознайомлення їх із довкіллям.

Одним із видів таких форм є ще недостатньо використовуваною серед вихователів у педагогічній діяльності, є цільова прогулянка на природі, є зручною й корисною формою організації дозвілля дітей, вона пов'язана з пішохідними переходами, й дає можливість знайомити з найближчим природним оточенням.

Отже, можна стверджувати, що прогулянки цільові вносять різноманітність у життя дітей, збагачують уяву, дають змогу краще пізнати природне середовище місцевості, де вони мешкають: ліс, луки, парк, поле, сквер, ставок, річку. Можуть такі прогулянки проводитись не тільки з пізнавальною, а й з пізнавально-практичною метою – збирання, ягід, насіння трав дикоростучих для підгодовування птахів узимку. Відмінність прогулянок цільових від повсякденних полягає в тому, що вони проводяться за межами ЗДО. Обсяг програмних завдань для реалізації на цільовій прогулянці, значно менший від того, що передбачається екскурсією, але все ж цінність таких прогулянок у тому, що завдяки регулярності їх проведення можна простежити зміни в об'єктах природи, виявити їх причини.

Дитина передшкільного віку вже має певні сформовані знання, вміння та навички, які може цілком самостійно використовувати в житті. Так діти в цьому віці здатні усвідомлювати, що життя людини неможливе без природи; обізнані з негативним й позитивним впливом людини на

природне довкілля, проблемами довкілля, насамперед змінами клімату, і необхідністю заощаджувати енергію, воду, сортувати сміття тощо у повсякденному житті і має первинні навички такої поведінки; свідомо використовує знання про природу в різних видах діяльності та життєвих ситуаціях; орієнтуються в діяльності людини, спрямованій на збереження, відтворення й охорону природи [25, с. 121].

У Концепції НУШ вказано, серед основних природно-екологічних навичок, що сформовані у дітей передшкільного віку постає вміння виявляти здатність, спостерігати за природними об'єктами та явищами планети Земля та видимими об'єктами Космосу. Дитина спроможна класифікувати та групувати природні об'єкти тваринного й рослинного світу за характерними ознаками та здатна самотійно чи з незначною допомогою дорослого проводити нескладні дослідні з пізнання властивостей об'єктів природи, спостерігати за явищами природи та помічати зміни у стані природи й погоди, оцінювати метеорологічні явища (температура повітря, вітер, опади тощо). Діти між тим в цьому віці здатні до адекватної поведінки на основі оцінки природних явищ та стану погоди. З допомогою дорослого здатна вирощувати рослини, доглядати за домашніми улюбленцями та піклуватись про них, демонструючи дотримання правил природо доцільної поведінки, навички бережливого ставлення до ресурсів та відгукується на пропозиції дорослого зберігати й покращувати природне довкілля чи надавати допомогу живим об'єктам природи [28, с.13].

Отже, наступність навчально-освітнього процесу полягає у формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного та передшкільного віку. Починаючи з першого класу учні вже на основі набутих знань розвивають вміння дослідницької діяльності. Учні вміють визначати мету дослідження і висувати гіпотезу обираючи та пояснюючи дії для дослідження об'єктів природи, вчать визначати можливі результати

спостережень, досліджень. Між тим у цьому віці учні планують дослідження пропонуючи послідовність кроків під час спостереження, моделювання дослідження обраних природних явищ та об'єктів, використовуючи надані прилади, моделі школярам. Учні вчаться аналізувати та обґрунтовувати результати досліджень, формулюючи висновки описуючи та спостерігаючи. Останнім етапом у використанні набутих природно-екологічних компетентностей є самоаналіз дослідницької діяльності учнями, на основі котрого вони описують та пояснюють те, про що дізнався, радіючи пізнанню нового, розуміючи, що помилки є невід'ємною частиною пізнання.

Таким чином, основою природничо-екологічної компетентності є екологічні знання. Саме із засвоєнням екологічних знань відбувається інформування дітей передшкільного віку щодо проблеми екології, сприяння усвідомленню дітьми передшкільного віку екологічних норм і цінностей. Сучасні природничо-екологічні знання передбачають ключові екологічні ідеї: цілісність природи в біосфері і взаємозв'язок всіх її компонентів, необхідність охорони природи та її різноманіття. Тому формування екологічної свідомості породжує особистісну установку на збереження природного середовища як умови благополуччя майбутніх поколінь. Екологічні цінності, які полягають в естетичному, етичному, пізнавальному та практичному відношенні до природи, впливають на поведінку особистості. Осмислення особистістю екологічних проблем і готовність включитися в різні практичні дії із заощадження і збереження природного середовища означає ціннісне ставлення до природи.

Висновки з другого розділу

Дошкільна освіта та початкова школа дає можливість сформувати пізнавальний потенціал екологічних знань для подальшої бази набуття

природничо-екологічної компетентності тим самим виховуючи рівень вже набутих знань, вмінь та навичок дитини. На основі розвитку природничо-екологічних компетентностей діти передшкільного віку можуть цілком вдало ознайомитись з рослинами та тваринами, розкрити взаємозв'язки взаємозалежностей у природі.

Але це не можливо без ключових компетентностей до яких можна віднести вміння читати, писати, розуміти, висловлювати власну думку, проявляти ініціативу, критично мислити, враховувати думки інших, керувати власними емоціями, співпрацювати в колективі та вміти працювати самостійно.

Набуття природничо-екологічної компетенції дітей передшкільного та молодшого шкільного віку стимулює до відкриття світу природи, набуття досвіду її дослідження, пошук відповідей на запитання, спостереження за навколишнім світом, експериментування та створення навчальних моделей, вияв допитливості та отримання радості від пізнання природи.

Але між тим, формування природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного віку залежить від правильно створеного розвивально-екологічного середовища у ЗДО та систематичному використанні ефективних методів та засобів.

Так серед ефективних форм розвитку природничо-екологічної компетентності у ЗДО можна назвати екологічні стежинки, екскурсії, виставки, дидактичні ігри, прогулянки.

Сприятливим є використання наступності та співпраця ЗДО та школи. Під поняттям наступності у роботі дошкільної і початкової ланки системи освіти розуміють таку систему роботи, яка спрямована на підготовку дитини до умов шкільного навчання та врахування того рівня її розвитку, з яким вона прийшла до школи, опора на нього.

Найбільш ефективними шляхами формування екологічної компетентності є: екологізація знань, заняття відповідного напрямку, організація різних видів діяльності в природі (праця в природі, ігри природничого характеру, спостереження, екскурсії в природу, цільові прогулянки).

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ. РОЗРОБКА СПІЛЬНОГО ПРОЄКТУ ІЗ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1 Визначення рівня природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного та молодшого шкільного віку

Для визначення рівня природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного та молодшого шкільного віку нами був розроблений спільний проєкт «Наша земля» у ході якого було проведено дослідження на базі комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №202 комбінованого типу» Криворізької міської ради міста Кривого Рогу та учні першого класу ЗОШ № 69. В участі приймали 19 дітей старшого дошкільного віку та 18 учнів першого класу.

Метою спільного проєктного дослідження «Наша земля» є: на основі принципу наступності, компетентнісного підходу в освітньому процесі старших дошкільників та молодших школярів практично реалізувати природничо-екологічну компетентність та підвищити знання про рідний край;

Проєкт «Наша земля» передбачав такі етапи:

- відбір та вивчення літератури;
- підбір методик дослідження;
- визначення кількості досліджуваних;
- вибір способу проведення дослідження;

- кількісний та якісний аналіз дослідження;
- сформулювати висновки з результатів дослідження.

Виходячи з цілей роботи вся проектна програма, складається з трьох частин, в які включені найбільш оптимальні методи дослідження.

Перший етап – констатувальний, присвячений виявленню рівня та аналізу природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Другий етап – впровадження проекту, де на основі отриманих результатів здійснювався пошук необхідних педагогічних умов, що забезпечують ефективність процесу формування відповідних знань, умінь та навичок у дітей.

Третій етап – контрольний, на якому після запропонованої методики було проведено повторне тестування з виявлення ефективності підібраних методик та рівня сформованих природничо-екологічних компетентностей старших дошкільників. Також здійснювалася систематизація, узагальнення та аналіз отриманих експериментальних даних, формувались висновки.

Дослідження проводилося за трьома групами критеріїв: змістовним, емоційно-ціннісним та діяльнісно-поведінковим [2, с. 114].

Так до прикладу змістовний компонент полягає у тому, що дошкільник має уявлення про оточуюче природне довкілля (звірі, птахи, рослини, комахи) групує його представників за зовнішніми ознаками (дерева, кущі трави; вовк, лисиця, заєць), місцем популяції. Розуміє, що до природного середовища входять об'єкти та неживої (сонце, місяць, камінь) живої природи (рослинний, тваринний світ, людина); дошкільник знає та називає найтипівіших представників природного довкілля; вихованець ЗДО розуміє багатоманітність природного довкілля та взаємозалежність усіх його об'єктів; важливу роль в процесі збереження довкілля дошкільник відводить людині.

Емоційно-ціннісний компонент полягає у тому, що дошкільник емоційно позитивно реагує на об'єкти та явища природи. Висловлює елементарні емоційні судження, позитивно мислить; дошкільник виявляє готовність до сприймання та здобуття пізнавальної інформації про природу; вихованець ЗДО здатний до естетичних переживань; він виокремлює яскраво виражені естетичні властивості об'єктів та явищ природи, висловлює власні судження; дитина виявляє співчуття, емоційно відгукується на реакції живих істот; намагається оцінювати власну поведінку у природному середовищі та дії інших.

Діяльнісно-поведінковий компонент проявляється через прагнення дошкільника до активної взаємодії з природою (пізнавальна, трудова, дослідницька діяльність та ін.); дитина володіє практичними діями з догляду за рослинами та тваринами; виявляє милосердя та бережне ставлення до природи.

Так, спираючись на критерії розглянуті вище було сформовано високий, середній та низький рівень природничо-екологічної компетентності старших дошкільників. Розглянемо детальніше характеристику кожного з рівнів.

Високий рівень характерний для дошкільників з достатнім обсягом знань про об'єкти та явища природи (в межах програми навчання та виховання дітей в дошкільному закладі та вище), відповідністю уявлень реальній дійсності, розумінням екологічних зв'язків та залежностей між об'єктами природи, об'єктами природи та умовами існування, між природою та людиною, здатністю обґрунтувати їх за допомогою мовлення; тип ставлення до природи – позитивне емоційно-ціннісне; у дітей сформовані уміння та навички догляду за об'єктами природи, які вони самостійно застосовують.

Середній рівень характерний за обсягом уявлень старших дошкільників в межах програми, частковою відповідністю уявлень реальній дійсності, здатністю диференціювати живі й неживі істоти, частково визначати окремі потреби живих організмів, називати деякі умови, необхідні для їхнього життя, відсутністю розуміння цілісності природи, залежності життя і здоров'я людини від чинників природного середовища, утрудненнями з аргументацією суджень; тип ставлення до природи – змішане; у дітей в основному сформовані уміння та навички догляду за об'єктами природи, які застосовуються епізодично.

Низький рівень характеризується недостатнім обсягом уявлень дітей про об'єкти та явища природи, частковою відповідністю уявлень реальній дійсності, недостатнім усвідомленням залежності живого організму від чинників середовища, нерозумінням екологічних зв'язків, цілісності природи, відсутністю аргументації суджень; тип ставлення до природи – споживацьке чи змішане; уміння та навички догляду за об'єктами природи в основному не сформовані, не застосовуються.

Для дослідження було обрано методики дослідження: спостереження за поведінкою дітей у докільці, під час прогулянок, аналіз продуктів їх діяльності та моделювання екологічних ситуацій.

Щоб виявити рівень природничо-екологічної компетентності старших дошкільників за змістовним критерієм було використано серію моніторингових ігор у процесі яких дітям необхідно біло виконати певні завдання: розкласти картинки із зображеннями природних об'єктів, процесів, явищ у заданому порядку, відшукати на вимогу вихователя потрібні картинки, скласти пазл і розповісти про об'єкти які на ньому зображенні, назвати об'єкти, вилучити зайві із поданого ряду [Додаток Б].

Розглянемо отримані результати у таблиці 2.1

Таблиця 2.1

Результати рівня природничо-екологічної компетентності старших дошкільників за змістовним критерієм на констатувальному етапі проєктного дослідження

Рівень	Кількість осіб	Кількість у %
Високий	5	26%
Середній	10	53%
Низький	4	21%

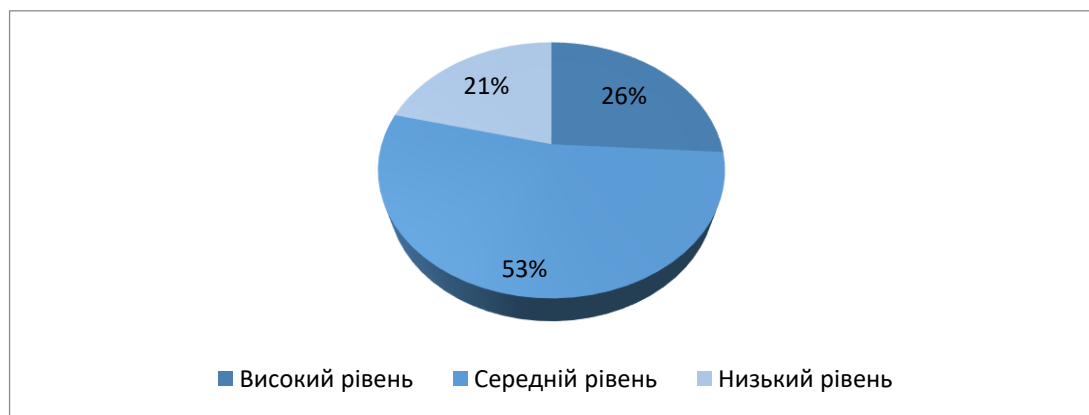

Рис. 2.1 Результати рівня природничо-екологічної компетентності старших дошкільників за змістовним критерієм на констатувальному етапі дослідження

Для виявлення природничо-екологічної компетентності емоційно-ціннісного компоненту було використано.

Дошкільникам було запропоновано виконати тестові завдання за методикою «ЕЗОП», розробленою В. Ясвіним та С. Дерябо (Додаток В).

Назва методики «ЕЗОП» розшифровується авторами як «емоції», «знання», «охорона», «прагматизм», її використання дало можливість у процесі нашого дослідження умовно виділити чотири типи установок дошкільника щодо природи, особистість сприймає природу як: об'єкт краси

(«естетична установка»); об'єкт вивчення, отримання знань («когнітивна установка»); як об'єкт охорони («етична установка»); об'єкт користі («прагматична установка»).

Методика складається з 12 пунктів, кожен з яких містить головне слово і п'ять асоціативних, чотири відповідають установкам, а п'яте – зайве.

Дошкільнику зачитується головне слово і пропонується вибрати одне з п'яти наступних, яке, на його думку, найбільше «до нього підходить».

Слова читаються у високому темпі, у дошкільника не залишається часу осмислити варіанти (5 варіантів виявилось для цього найбільш оптимальним), і він змушений вибрати той, який «першим прийшов в голову». Цей варіант якраз і характеризує домінуючу екологічну установку.

Розглянемо більш детально результати за даним критерієм.

Таблиця 2.2

Результати установки природничо-екологічної компетентності старших дошкільників за емоційно-ціннісним критерієм на констатувальному етапі дослідження

Установка	Кількість осіб	Кількість у %
Краса	6	32%
Вивченність	6	32%
Охорона	4	21%
Користь	3	16%

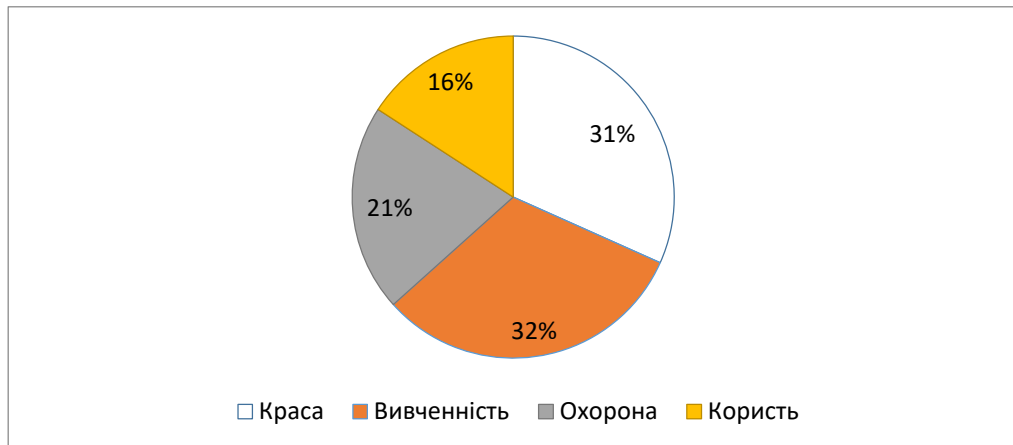

Рис. 2.2 Результати установки природничо-екологічної компетентності старших дошкільників за емоційно-ціннісним критерієм на констатувальному етапі дослідження

Отже, результати свідчать, що установку на красу мають 6 (32%) дітей, це означає, що дошкільники націлені на споглядання природи, виражена установка на вивчення природ.

Установка вивченність мають 6 (32%) дітей, діти прагнуть дізнатись більше про природу, рослини та тварин, їх властивості та якості.

Охорона установка виявлена у 4 (21%) дітей, це означає, що діти усвідомлюють наслідки антропогенного впливу на природні об'єкти, пропонують творчі підходи щодо їх розв'язання, виявляють високий рівень екологічних знань, проявляють природо-безпечний стиль діяльності у довкіллі, природу сприймають як об'єкт охорони.

Корисні мотиви виявлені у 3 (16%) дітей, це означає, що вони не розуміють значення рослин а вбачають тільки корисні мотиви.

Досліджуючи рівень сформованості екологічної компетентності за діяльнісно-поведінковим критерієм, було запропоновано старшим дошкільникам відповісти на декілька запитань екологічної спрямованості (Додаток Д).

Розглянемо більш детально результати за даним критерієм.

Таблиця 2.3

Результати рівнів природничо-екологічної компетентності старших дошкільників за діяльнісно-поведінковим критерієм на констатувальному етапі дослідження

Рівень	Кількість осіб	Кількість у %
Високий	6	32%
Середній	9	47%
Низький	4	21%

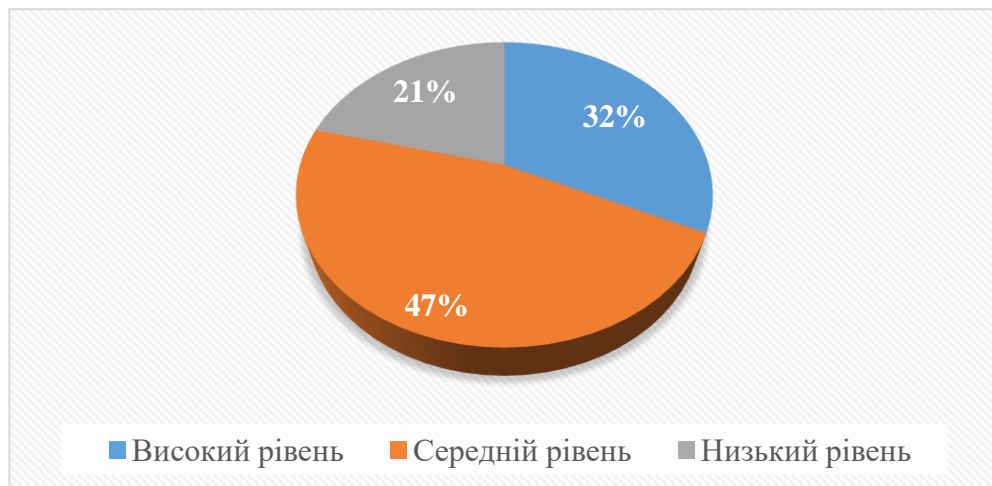

Рис. 2.3 Результати рівнів природничо-екологічної компетентності старших дошкільників за діяльнісно-поведінковим критерієм на констатувальному етапі дослідження

Отже, високий рівень мають 6 (32%) дітей, для них є характерним прагнення до активної взаємодії з природою, вони володіють практичними діями з догляду за рослинами та тваринами та виявляють милосердя та бережне ставлення до природи.

Середній рівень був виявлений у 9 (47%) дошкільників, це означає, що такі діти не володіють практичними діями з догляду за рослинами та тваринами, здебільшого відчують труднощі під час виконання завдання у дітей не виражено екоцентричний самосвідомість.

Низький рівень виявлено у 4 (21%) дітей, у них не присутнє оцінне ставлення до тих чи інших вчинків, тобто немає уявлення про те, як чинити не можна, а як можна.

Отже, на основі отриманих результатів було з'ясовано, що більша кількість старших дошкільників мають середній рівень природничо-екологічної компетентності, натомість високий рівень менша частина групи, але низький рівень знань, умінь та навичок виявлений по різних параметрам у 3-4 дошкільників, що свідчить про необхідність підвищити рівень природничо-екологічної компетентності дошкільників для цього ми підібрали методики, вправи, завтра та ігри, що будуть стимулювати дітей до знань про рослини та тварини.

2.2 Розробка спільного проєкту із формування природничо-екологічної компетентності у старших дошкільників та молодших школярів.

Для визначення рівня природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного та молодшого шкільного віку було розроблено та використано проєкт на базі комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №202 комбінованого типу» Криворізької міської ради, міста Кривого Рогу та ЗОШ№ 69 першого класу. В участі приймали 19 дітей старшого дошкільного віку та 18 учнів.

Нами був організований проєкт з формування природничо-екологічної компетентності під назвою: «Наша земля», формування екологічної культури.

Метою проєктного дослідження стало: розкриття наступності між ланками освіти; формування природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного та молодшого шкільного віку.

Зважаючи на отримані результати з попереднього етапу були сформовані та наступні завдання:

1. Формування основ екологічної культури, системи знань про екологічні проблеми сучасності та шляхи їх вирішення.
2. Розвиток прагнення активної діяльності з охорони навколишнього середовища.
3. Розширення знань про довкілля.
4. Розвиток досвіду практичної та творчої діяльності з реалізації та закріплення знань, отриманих при взаємодії з природним оточенням, а також щодо відтворення та збереження природного середовища.
5. Формування позитивного ставлення до довкілля.
6. Усі заходи котрі проводились, були спрямовані на те, щоб вихованці були твердо переконані, що людина та природа — живий єдиний організм, і якщо знищити бодай одну його частину, то загине решта.

Форми та методи реалізації проєкту:

інноваційні. на основі теоретичного дослідити рівень природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку та на основі отриманих результатів підвищити їхні знання, вміння та навички.

Велику увагу ми приділили створенню розвивального середовища, що сприяло на розвиток в дошкільників природничо-екологічної компетентності, з цією метою в групі дитячого садочка створено та обладнано природничій куточок, оснащення його відповідає програмовим, віковим та особистісним вимогам дітей старшої дошкільної групи. Мешканцями куточку є кімнатні

рослини, різноманітні тварини. За допомогою куточка природи, дитина вчиться дбати про природу, мешканців планети Земля.

Календар природи розташовано в природничому осередку, відповідає віку дітей та вимогам програми. Завдяки йому діти слідкують за перебігом пір року, діб, тижнів та днів, помічають результати довготривалих спостережень за сезонними змінами, наприклад, зміни в тривалості дня тощо.

Під час проектного дослідження нами була сформована методика В якості методичного матеріалу, було використано: конспект заняття з розвитку природничо-екологічної компетентності, було проведено спостереження у куточку живої природи за равликом, проведена екологічна стежинка, було проведено: свято, завдання, вправи, загадки та екологічну стежку для формування природо-екологічної компетентності. Для дітей старшої дошкільної групи була організована дослідницька діяльність.

За допомогою цієї діяльності, вихованці проявляли себе захисниками живої і неживої природи через короткотривалі та довготривалі дослідження. Велику активність та зацікавленість вихованці ЗДО проявляють в дослідженнях з повітрям, водою, ґрунтом, піском, вагою, теплом і холодом, світлом, пристосуванням живих організмів до навколишнього середовища тощо. Також були сформовані основні вимоги до педагогічного колективу у ЗДО, що будуть стимулювати формування природничо-екологічної компетентності у старших дошкільників. Було використано такі прийоми: бесіда про природу, сміття, чистоту природи та її красу,

Активізуючи пізнавальну діяльність дітей через залучення вихованців до дослідів, ми намагалися розвинути у дітей спостережливість, логічне мислення, формували пізнавальний інтерес до природи, усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків, за допомогою яскравих прикладів, історій, та поставлених проблематичних запитань, вчили робити власні висновки та підштовхували дітей до самостійного висловлювання своїх суджень.

З цією метою було проведено низку спостережень у природі (метеорологічних, фенологічних, спостережень за тваринами, рослинами, за працею людей) під час щоденних і цільових прогулянок, хвилинок милувань природою «Прозоре озерце», «Дзвінкоголоса осінь», «Сумна пісня осені», «Пташенятко» та ін.

Для закріплення матеріалу поданого дітям, влаштовувалися ігри-розваги, свята на природничо-екологічну тематику, за допомогою яких відбувалася перевірка дитчих знань набутих під час проєкту.

Отже під час проєкту відбулося Формування у дітей старшого дошкільного віку позитивного ставлення до природнього довкілля. Відбулося формування основ екологічної культури, системи знань про екологічні проблеми сучасності та шляхи їх вирішення. Розвтали у дітей прагнення активної діяльності з охорони навколишнього середовища. Розширення знань про природне довкілля. За допомогою практичної та творчої діяльності ми реалізували та закріпили знання дітей отриманих при взаємодії з природним оточенням, а також щодо відтворення та збереження природного середовища.

Усі заходи, Що були заплановані та проведені мали спрямування на те, щоб вихованці були твердо переконані, що людина та природа — живий єдиний організм, і якщо знищити бодай одну його частину, то загине усе.

2.3 Презентація проєкту щодо формування природничо-екологічної компетенції дітей передшкільного та молодшого шкільного віку

Зважаючи на те, що провідною діяльністю в дошкільному віці є гра, ми подбали про забезпечення освітнього процесу різними видами ігор, в яких діти збагачують та закріплюють уявлення про взаємозв'язки і взаємозалежності у природі, практичні навички дбайливого ставлення до тварин і рослин.

На заняттях та у повсякденному житті діти ознайомлювались та вивчали художнє слово, народні прикмети, що збагачує їх досвід, сприяє всебічному розвитку.

В ході дослідження, була проведена просвітницька робота з батьками. Види просвітницької роботи з батьками котрі проводилися в межах проєкту:

- Анкетування, проведення опитувань з метою виявлення їх екологічної компетентності.

- Бесіди за круглим столом, батьківські збори у нетрадиційній формі (ток-шоу, ділові ігри, бюро педагогічних послуг, прямий телефон), консультації та повідомлення екологічної спрямованості для батьківського куточка.

- Використання науково-популярної та методичної літератури з проблем екологічного виховання.

- Домашнє завдання - участь у виставках, оглядах-конкурсах, педагогічні ширми, поштову скриньку і т.

- Залучення батьків до спільної з дітьми трудової діяльності на ділянці та в куточку природи.

- Календар визначних дат «спільні дозвілля», свята, КВК, вікторини тощо;

Наша діяльність щодо залучення сімей до природничо-екологічного виховання, дозволило сформувати відповідальне ставлення до навколишнього середовища, ми досягли більш високого рівня їх вихованості.

Було проведено низку спостережень у природі (метеорологічних, фенологічних, спостережень за тваринами, рослинами, за працею людей) під час щоденних і цільових прогулянок, хвилинок милувань природою «Прозоре озерце», «Дзвінкоголоса осінь», «Сумна пісня осені», «Пташенятко» та ін.

Діти систематично долучалися до догляду за мешканцями куточка живої природи, працювали на городі, брали участь у трудових операціях “Зернини для пташини”, “Чисте довкілля”, досліджували властивості води, повітря, ґрунтів в лабораторії тощо.

Уся робота мала творчий супровід, оскільки дошкільникам систематично пропонувалося виконання творчих завдань (“Хвилинок творчості” придумай вірш, загадку, оповідання, намалюй, напиши музику (опиши словами її характер) тощо.

На заключному етапі проєкту було проведено свято (Додаток О) в ході якого, діти вдосконалювали знання про природу, її значення в житті людини; розвивали вміння та навички свідомої, культурної поведінки у довкіллі; розвивали загально-людські моральні якості: доброту, співчутливість; виховували дбайливе ставлення до об’єктів природи.

Аналізуючи результати спільного проєкту можна стверджувати, що у дітей сформований високий рівень природничо-екологічної компетентності. На основі отриманих даних були сформовані методичні рекомендації для покращення природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного та молодшого шкільного віку.

У ході проєкту було визначено та обґрунтовано педагогічні умови ефективного формування природо-екологічної компетентності. Зокрема, це: накопичення чуттєвого досвіду як основи для набуття дошкільниками екологічних знань та вмінь в умовах наступності; залучення дітей до активної діяльності в процесі пізнання природного довкілля; стимулювання дитячої творчості засобами еколого-розвивального середовища.

Отже, по закінченню проєкту ми можемо стверджувати що рівень природничо-екологічної компетентності у дітей передшкільного та молодшого шкільного віку значно підвищився, узагальнюючи результати виконання описаних діагностичних процедур дало змогу зробити висновок

що рівень природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку та молодшого шкільного віку було підвищено за рахунок наступності у навчанні, це означає, що діти на основі набутих компетентностей можуть продовжувати її розвиток у початковій школі та у повсякденному житті.

Висновки з другого розділу

Для вирішення мети нашого дослідження було здійснено практично-експериментальну роботу, що полягала у охарактеризуванні наступності як умови формування природничо-екологічної компетентності та з'ясуванні рівня природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Методи і прийоми: спостереження, бесіди, дидактичні вправи, тести. У дослідженні взяли участь 19 дітей старшого дошкільного віку та 18 учнів початкової школи, першого класу.

На підставі наукових підходів до формування еколого-природничої компетенції дітей дошкільного віку було визначено критерії і показники сформованості еколого-природничої компетенції у старших дошкільників.

Дослідження проводилося за трьома групами критеріїв: змістовним, емоційно-ціннісним та діяльнісно-поведінковим.

Відповідно до змістовного критерію на констатувальному етапі дослідження були виявлені етапу дослідження за діяльнісно-поведінковим критерієм можна стверджувати, що у дітей сформований високий рівень природничо-екологічної компетентності. На основі отриманих даних було сформовані методичні рекомендації для покращення природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного та молодшого шкільного віку. На основі отриманих даних було сформовано методику для покращення

природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного та молодшого шкільного віку.

На формувальному етапі дослідження був впроваджений спільний проєкт із формування природничо-екологічної компетентності старших дошкільників та молодших школярів- учнів пршого класу. Використано такі прийоми: бесіда про природу, сміття, чистоту природи та її красу що виявилася дуже цікавою для дітей. Також, було проведено: свято, завдання, вправи, загадки та екологічну стежку для формування природо-екологічної компітенції.

Отже, по закінченю спільного проєкту «Наш край» ми можемо стверджувати що рівень знань, умінь та навичок дітей значно підвищився на основі використаних методик для покращення природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного та молодшого шкільного віку, узагальнюючи результати виконання описаних діагностичних процедур дало змогу зробити висновок що рівень природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку та молодшого шкільного віку було підвищено за рахунок наступності у навчанні, це означає, що діти на основі набутих знань, умінь та навичок сформували певну базу яку будуть розвивати надалі.

ВИСНОВКИ

Таким чином, спираючись на літературу та джерела з теми дослідження ми прийшли до наступних висновків:

В науковому вимірі існує чітка ієрархічна система компетентностей, серед них: ключові, загальногалузеві та предметні.

Природничо-екологічна компетентність виступає різновидом загальногалузевих компетентностей, та представляє собою здатність дитини в різних життєвих ситуаціях до доцільної поведінки, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знаннях її законів та формується у просторі пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності. Тобто, природничо-екологічна компетентність передбачає наявність у дитини системи екологічних знань про природу, про правила взаємодії з нею, формування досвіду екологічної діяльності.

Але формувати та розвивати природничо-екологічну компетентність у дітей передшкільного віку вкрай складно, що зумовлює необхідність використання принципу наступності.

Наступність навчальної діяльності – це взаємозв'язок та узгодженість змісту, ступенів і етапів навчального процесу, методів, прийомів, форм його організації, за яких знання, уміння й навички формуються у певному порядку: коли наступний елемент навчального матеріалу, зв'язаний з попереднім, опирається на нього і готує до засвоєння нового.

Реалізація наступності між ланками дошкільної та початкової шкільної освіти з одного боку спрямована на підготовку дітей до систематичного навчання у школі, а з іншого – на використання в молодшій школі набутого у дитячому садку досвіду.

Серед головних особливостей формування природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного та молодшого шкільного віку є

правильно підібрані методи та технології навчання. До наочних методів можна вінести: спостереження, розгляд картин, демонстрація фільмів. До практичних методів відносять: дослід, ігровий метод, праця. Та не менш ефективними є словесні методи: розповіді вихователя, читання художніх творів, бесіди.

На думку науковців і практиків, головними завданнями у роботі з дітьми старшого дошкільного та молодшого шкільного віку що до формування природничо-екологічної компетентності є: навчити дітей бачити між рослинами і тваринами взаємозв'язок, розуміти, як впливає людина на їхнє життя; формувати вміння бачити красу у всьому живому, незалежно від того, чи то рослина, чи тварина, чи людина, розуміння істини, що не буває корисних і шкідливих тварин в природі, натомість вони усі пов'язані одне з одним, потрібні одне одному, а отже, корисні; в дітей розвивати почуття небайдужості, вміння відчувати себе на місці квітки, рослини тощо; навчити охороняти й любити природу не на словах, а допомагаючи квітам, деревам, тваринам, птахам, усьому живому; в дітей збудити емоційний відгук на різноманітні явища природи, зародити в них бажання милуватися і насолоджуватися нею, свої почуття висловлювати засобами художнього слова, образотворчого мистецтва.

Тобто, можна стверджувати, що сформована нами методика була ефективною. В якості методичного матеріалу, було використано: заняття з розвитку природничо-екологічної компетентності «Там де вода – там і життя», було проведено спостереження у куточку живої природи за равликом, проведена екологічна стежинка, також були сформовані основні вимоги до педагогічного колективу у ЗДО, що будуть стимулювати формування природничо-екологічної компетентності у старших дошкільників.

Тому, на нашу думку, для ефективності формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку є використання

методичних рекомендацій, а саме: здійснювати системну екологічну спрямованість навчально-виховної роботи дошкільного закладу і першого класу школи; максимально використовувати різні види дитячої діяльності в екологічному вихованні дітей; підвищувати рівень професійної підготовки кадрів з проблеми формування екологічної культури дітей; вміти ефективно співпрацювати з закладами дошкільної освіти, школам, сім'ям у формуванні екологічної культури вихованців; враховувати вікові, індивідуальні і психологічні особливості дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку; застосовувати на практиці інформації екологічного змісту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беленька Г.В., Науменко Т.С., Половіна О.В. Дошкільнятам про світ природи: методичний посібник для вихователів дітей дошкільного віку. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013. 115 с.
2. Білявський Г.О. Основи екологічних знань: навч. посіб. Київ: Либідь, 2000. 334 с.
3. Богуш А. Наступність дошкільної і початкової ланок освіти як педагогічна проблема. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2006. № 2. С. 58–61.
4. Бондар С. Компетентність особистості інтегрований компонент навчальних досягнень учнів. *Біологія і хімія в школі*. 2013. № 2. с. 8-9.
5. Вітвицька С.С. Термінологічна система педагогіки вищої школи – основа формування, поглиблення, збагачення педагогічних знань студентів магістратури. Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання: монографія / за ред. проф. О.А. Дубасенюк. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 107–139.
6. Власова О.І. Педагогічна психологія: навчальний посіб. Київ: Либідь, 2005. 400 с.
7. Волянська І. Забезпечити наступність і безперервність: методичний матеріал. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2009. № 2. С. 17–19.
8. Галан О. Наступність: шляхи реалізації: дитячий садок і початкова школа. *Початкова освіта*. 2011. Грудень (№ 47). С. 12-22.
9. Гаркушевський В.С. Педагогічні умови наступності в змісті природничо-математичної та спеціальної підготовки вчителя трудового навчання.

- Психолого-педагогічні проблеми сільської школи Умань*, 2016. Вип. 18. С. 30–37.
10. Глухова Н. Емоційне спілкування дитини з природою як умова творчого осягнення світу. *Дошкільне виховання*. 2008. №10. С. 16–19.
 11. Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3. С. 23–30.
 12. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 366 с.
 13. Гушлевська І. Поняття компетентності у вітчизняній та зарубіжній педагогіці. *Шлях освіти*. 2014. №3. С.22–24.
 14. Деркач В. Актуальні питання наступності в організації та змісті дошкільної й початкової освіти. *Початкова школа*. 2015. № 10. С. 6-8.
 15. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років наук. кер. проєкту В.О. Огнев'юк. Київ: ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
 16. Дудік Г., Шабликіна В. Формування екологічної свідомості дітей починається з малку. *Початкова школа*. №6. 2007 с. 19–24.
 17. Живіріхіна Л.А. Формування екологічної компетентності дошкільників. *Таврійський вісник освіти*. 2014. №4 (48). С. 69–75.
 18. Загородня Л. Про актуальність проблеми наступності. *Початкова освіта*. 2007. Січень (№ 2). С. 4–8.
 19. Зайцева Л.І. Формування у старших дошкільників науково-практичного досвіду в сфері природно-предметного довкілля: теоретико-методичний аспект: монографія. Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2012. 381 с.
 20. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. *Труды методологического семинара «Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы»*. Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 40 с.

21. Іщенко Л.В. Педагогічні умови забезпечення наступності в екологічному вихованні дітей перехідного періоду від дошкільного до молодшого шкільного віку. *Наукові записки Уманського державного педагогічного університету*. Умань: Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини, 2016. С. 58–63.
22. Коломієць Л.І. Проблема забезпечення вчителем наступності навчання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в науковому доробку Л.С. Виготського. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. № 3. Вінниця: ВДПУ, 2012. С. 18–20.
23. Коломієць Л.І. Формування готовності майбутнього вчителя до забезпечення наступності навчання дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2012. № 37. С. 108–114.
24. Концепція Нової Української Школи. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 18.06.2021).
25. Кот Н.М. До питання про технології екологічного виховання дошкільників: загальний підхід. *Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія*. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. Вип. 23. С. 96–100.
26. Кот Н.М. Про нові аспекти змісту екологічного виховання дошкільників. *Бердянський державний педагогічний університет Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Бердянськ: БДПУ, 2015. № 2. С. 54–59.
27. Куліш Т. Проблема наступності у роботі дошкільних закладів та початкової школи. *Рідна школа*. 2014. № 4. С. 54–56.
28. Лисенко Н.В. Еко-око: дошкільник пізнає світ природи: навчально-методичний посібник. Київ: Слово, 2015. 352 с.

- 29.Максимова О.О. Формування екологічної компетенції дитини дошкільного віку. *Педагогічні науки Херсонський державний університет*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2016. Вип. LXXIV. Том 2. С. 46–50.
- 30.Мельниченко Р., Танська В. Екологічна компетентність вчителя як передумова здійснення неперервної екологічної освіти і виховання. *Наукові записки*. №4 (2). 2018. С. 271–275.
- 31.Мирончук Н.М. Наступність змісту практичної підготовки майбутніх учителів у вищому навчальному закладі. *Наступність змісту практичної підготовки майбутніх учителів у ВНЗ*, Київ. 2014. №81. С. 106–110.
- 32.Овчарук О.В. Компетентності як ключ до формування змісту освіти. *Стратегія реформування освіти України*, Київ: К.І.С. 2013. 295 с.
- 33.Онишків З.М. Наступність у навчально-виховній роботі з дошкільниками і молодшими школярами в умовах комплексу «дошкільний навчальний заклад – початкова школа». *Гірська школа*. № 1. С. 25–27.
- 34.Оніщенко І. В. Нова українська школа – новий зміст освіти: тренінг. *Початкове навчання та виховання*. 2018. № 22/24. С. 24–27.
- 35.Ошуркевич Н. Сучасні педагогічні технології формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2018. С. 65–73.
- 36.Павлюк С.Ю., Русан Л.С., Колосінська Г.І. Мандруємо екологічною стежиною: дослідницькоекспериментальна діяльність дітей дошкільного віку в природі. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 168 с.
- 37.Плохій З. Еколого-розвивальне середовище дошкільного навчального закладу: інноваційні підходи. *Дошкільне виховання*. 2014. № 7. С. 6–10.
- 38.Плохій З.П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника: навч. посібник. Київ: Світич, 2014. 144 с.

- 39.Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: підручник, Київ: Академвидав. 2018. 408 с.
- 40.Природознавство: навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 класи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli> (дата звернення: 18.06.2021)
- 41.Присяжнюк Л. Екологічна казка у роботі зі старшими дошкільнятами. *Дошкільне виховання*. 2014. № 9. С. 20–24.
- 42.Присяжнюк Л.А. Ознайомлення дітей дошкільного віку з природою: інвайроментальний вимір. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. С. 191–194.
- 43.Присяжнюк Л.А. Організація активно-дієвого пізнання дошкільниками природи в контексті педагогіки емпатуерменту. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2016. С. 44–48.
- 44.Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2019. 688-2019-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.06.2021).
- 45.Про дошкільну освіту: Закон України від 01.01.2021. 2628-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (дата звернення: 18.06.2021).
- 46.Про затвердження Базового компоненту дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція: Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021. №33. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 18.06.2021).

- 47.Про концепцію екологічної освіти в Україні: Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 20.12.2001. N 13/6-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text> (дата звернення: 18.06.2021).
- 48.Про повну загальну середню освіту: Закон України від 01.05.2021. 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 18.06.2021).
- 49.Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське довкілля». Тернопіль: Мандрівець, 2012. 264 с.
- 50.Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція), Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. 204 с.
- 51.Реалізація наступності в природничій освіті: реалії та перспективи: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. Р.К. Мельниченко, О.А. Сорочинської, В.В. Танської. Житомир: Вид-во «О.О. Євенок», 2018. 212 с.
- 52.Рудишин С.Д. Екологічна компетентність як загальна компетентність вчителів природничих дисциплін. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 3. С. 12–17.
- 53.Русова С. Вибрані педагогічні твори: у 2-х кн. Кн. 2 / За ред.Є. І. Коваленко. Київ: Либідь, 2007. 315 с.
- 54.Соцька О. Від знань та емоцій до екологодоцільної поведінки. *Дошкільне виховання*. 2015. № 11. С. 24–27.
- 55.Сухомлинський В. Павлинська середня школа. Вибр. твори: в 5 т. Київ: Рад. школа 1976. Т.4. 640 с.
- 56.Сухорукова Г. Уроки мислення серед природи: Естетичні комплекси за В.О. Сухомлинський. *Дошкільне виховання*. 2013. № 9. с. 7–9.
- 57.Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти: зб. наук.-метод. пр. /

- М-во освіти і науки України, Нац. акад. пед. наук України, Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. Житомир: Полісся, 2016. Ч. 2. 2016. 340 с.
58. Танська В.В. Методика навчання природознавства у початковій школі: навчально-методичний посібник. Житомир: вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 236 с.
59. Тарасенко Г. Екологія дитинства: полілог науково-педагогічних підходів. *Дошкільне виховання*. 2014. № 5. С. 3–6.
60. Титаренко Л.М. Формування екологічної компетентності студентів біологічних спеціальностей університетів. Автореф. дис... канд..пед. наук: 13.00.07. К., 2007. 20 с.
61. Трубачова С.Е. Умови реалізації компетентнісного підходу в навчальному процесі. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. Київ: «К.І.С.», 2014. С.53–56.
62. Федорова М.А. Психологічні основи виховання моральних цінностей особистості. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. Рівне: РДГУ, 2016. Випуск 13 (56). С. 138-141.
63. Формування екологічної компетентності школярів: наук.-метод. посібник / Н.А. Пустовіт, О.Л. Пруцакова, Л.Д. Руденко, О.О. Колонькова. Київ. 2008. 64 с.
64. Цищора С.М. Ключові компетентності Нової української школи: семінар-практикум. *Початкове навчання та виховання*. 2018. № 25/26. С. 14–32.
65. Чорна Г.В., Скірко Г.З. Формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку в різних видах діяльності в природі. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 31. Т.2 С. 163–169.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Ключові компетентності дітей передшкільного віку

№	Компетентність	Характеристика
1	Вільне володіння державною мовою	Дитина передшкільного віку вміє ясно та письмово висловлювати свої думки, почуття та чітко аргументовано пояснює факт. Вміє пояснити відчуття до краси, роль мови. Вміє культурно самовиражатись.
2	Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами	Дитина вміє використовувати рідну мову в різних життєвих обставинах, побуті. Також розвинені якості щодо розуміння та вільного використання іноземної мови як для свого віку.
3	Математична компетентність	Дитина вправно знаходить прості математичні залежності в навколишньому світі, моделюючи процеси та ситуації, застосовуючи при цьому математичні знання, вміння та навички.
4	Компетентності у галузі природничих наук техніки і технологій	У дітей сформована допитливість та прагнення до самостійного пошуку нової інформації, створення ідей. Дитина вправно може як колективно так і самостійно спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження.
5	Інноваційність	Дитина вікрита до нових ідей, може сформулювати ініціативу у класі, школі. Може самостійно висловлювати власні ідеї, відстоювати свою думку, підтримувати інших.
6	Екологічна компетентність	Дитина розуміє основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміє важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства.
7	Інформаційно-комунікаційна компетентність	Дитина на основі вже сформованих знань може цілком легко опанувати основу цифрової грамотності, що допоможуть їй гарно розвиватись та формувати більш легке спілкування. Вміння використовувати засоби інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях.
8	Навчання впродовж життя	Дана компетентність дозволяє дитині опановувати уміннями і навичками, що є необхідними для подальшого навчання, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самостійно і в групі.
9	Громадянські та соціальні	Дана компетентність дозволяє дитині легко співпрацювати з іншими особами для досягнення спільної мети, формувати

	компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей	активність в житті класу і школи, повагу до прав інших осіб, розвивати уміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних з різними проявами дискримінації, цінувати культурне розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України, дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя.
10	Культурна компетентність	Передбачає залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості.
11	Підприємливість та фінансова грамотність	Дана компетентність дозволяє розвивати готовність брати відповідальність за власні рішення та вміння організувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлювати етичні цінності ефективної співпраці, готовність до втілення в життя ініційованих ідей, прийняття власних рішень.

Додаток Б**Серія моніторингових ігор для визначення рівнів еколого-природничої компетентності за змістовим критерієм**

Мета: визначити рівні еколого-природничої компетентності за змістовим критерієм.

Вікова категорія: старший дошкільний вік.

Форма організації: індивідуальне дослідження.

Гра 1 «Коли це буває»

Завдання:

назви пори року, обґрунтуй їх назви;

виклади картинки в послідовності змін пір року від теперішньої, обґрунтуй;

назви види праці людей та відповідну пору року, обґрунтуй;

назви стан повітря (води, ґрунту), поясни.

Матеріал: серія тематичних картинок (сезонні зміни, сільськогосподарські роботи, повітря, вода та ґрунт у різних станах).

Гра 2 «Склади пазл»

Завдання: скласти пазли, назвати відомі космічні об'єкти та планети.

Матеріал: пазли для складання зображень об'єктів Сонячної системи.

Гра 3 «Що (хто) зайве (зайвий)?»

Завдання: За поданими зображеннями квітів (н-д, тюльпан, троянда, айстра, дзвіночок) відповісти на питання: Як називаються ці квіти? Яка квітка зайва? Чому? Як можна назвати всі квіти одним словом? (Садові?) А дзвіночок? (Луговий)

Аналогічно проводяться ігри на визначення дерев, птахів, тварин за місцем проживання.

Матеріал: картинки із зображеннями квітів (лугові, садові, лісові), рослин (дуб, ялина, кульбаба, тополя), птахів, тварин.

Критерії оцінювання: по 3б. – дитина в повному обсязі відповіла на запитання; по 2б. – дитина відчувала труднощі під час виконання завдання або ж вона виконувала завдання не повністю; по 1б. – дитина відповідала на запитання з помилками; по 0б. – дитина не змогла виконати завдання.

Рівні сформованості еколого-природничої компетентності за змістовим критерієм:

19-27 балів – високий;

10-18 балів – середній;

0-9 балів – низький.

Додаток В

**Методика «ЕЗОП» для визначення еколого-природничої компетентності
за емоційно-ціннісним критерієм (В.Ясвіним та С.Дерябо)**

Мета: визначити типи установок дошкільника щодо природи.

Вікова категорія: діти від 4-ох років.

Форма організації: індивідуальне дослідження.

Інструкція: Вам будуть запропоновані слова і до кожного з них ще по п'ять слів. Виберіть з цих п'яти те, яке для Вас краще всього зв'язується із запропонованим. Наприклад, дається слово «М'ЯЧ» і до нього наступні слова: «червоний», «футбольний», «великий», «гумовий», «дитячий». Відповідь Ви говорите мені, наприклад, «гумовий». Відповідати треба швидко, оскільки перша реакція найточніше відбиває Ваш вибір.

1. ЛІС: галявина (К), мурашник (В), заповідник (О), дрова (КОР), пісок.
2. ЛОСЬ: сліди(В), лісник (О), трофей (КОР), камені, роги (К).
3. ТРАВА: поливати (О), силос (КОР), кора, роса (К), стебло(В).
4. ОЗЕРО: улов (КОР), шерсть, острови (К), молюск (В), очищати (О).
5. ВЕДМІДЬ: павутина, господар (К), малина (В), рідкісний (О), шкура (КОР).
6. ДЕРЕВО: осінь (К), кільця (В), виростити (О), меблі (КОР), сіно.
7. БОЛОТО: пуголовок (В), заказник (О), торф (КОР), яблука, туман (К).
8. КАЧКА: заборона (О), запікати (КОР), світанок (К), гілка, кільцювання (В).
9. РИБА: зябра(В), срібляста (К), нерест (О), смажити (КОР), перо.
10. САД: барліг, квітучий (К), запилення (В), доглядати (О), урожай (КОР).
11. БОБЕР: спритний (К), різці (В), розселення (О), шуба (КОР), гриби.
12. ПРИРОДА: краса (К), вивчення(В), охорона (О), користь (КОР).

Додаток Г

Тести для визначення рівнів еколого-природничої компетентності за діяльнісно-поведінковим критерієм

Мета: визначити рівнів еколого-природничої компетентності за діяльнісно-поведінковим критерієм.

Вікова категорія: діти від 4-ох років.

Форма організації: індивідуальне дослідження.

Інструкція: Давай з тобою пограємо в питання і відповіді. Я буду тобі задавати питання, а ти відповідати. Якщо ти чогось не знаєш, то нічого страшного. Скажи «не знаю». Всі люди можуть чогось не знати. Ти підростеш і підеш до школи, де навчишся читати. А коли людина вмє читати, то він може знайти відповіді на багато що цікавлять його питання в книгах. Ну що, почали?! Поясни, будь ласка, як ти вчинеш ... ».

1. Як ти вчиниш, якщо зустрєнеш на дорозі, взимку, замерзаючу пташку?

заверну, зігрію, візьму додому, а коли одужає – відпущу, тому що у неї можуть бути дітки і т.п. – 2 б.;

пройду повз, піду додому – 0 б.;

принесу додому, посаджу в клітку, буде у мене жити і т.п. – 1 б.

2. Як ти вчиниш, якщо побачиш дівчинку або хлопчика, що б'ють хвору кішку?

зупиню їх, скажу, щоб ..., візьму і вилікую – 2 б.;

скажу кому-небудь з дорослих – 1 б.;

пройду повз – 0 б.

3. Як ти вчиниш, якщо на дорозі побачиш гусеницю?

пройду повз, віднесу на травичку, їй теж хочеться жити, це – корм для птахів – 2 б.;

наступлю, вона шкідлива, противна і т.п. – 1 б.

4. Як ти вчиниш, якщо побачиш, що діти знайшли сірники і стали розводити багаття у дворі поруч з деревами і кущами?

скажу, щоб загасили – 2 б;

скажу дорослим – 1 б;

пройду повз – 0 б

5. Як ти думаєш, добре це чи погано, якщо знищити всіх вовків? Чому?

погано, вовки – санітари, вони нападають на хворих тварин або вони теж живі і хочуть жити і т.п. – 2 б;

добре, так як вони нападають на людей і тварин, вони хижі, злі – 0 б.

6. Уяви, красива метелик села тобі прямо на одяг. Що ти зробиш?

нічого не буду робити, тому що можна пошкодити крила, і вона не зможе літати – 2б;

зловлю, подивлюся і відпущу – 1 б;

зловлю і Засушу – 0 б.

7. Як ти гадаєш, що потрібно зробити, щоб рослина не загинула?

поливати, не топтати, підгодовувати – 2 б;

одна ознака – 1 б;

не знаю – 0 б.

8. Уяви, що ти вже дорослий, і ти – директор заводу. твій завод зливає в річку брудну воду і випускає по трубах шкідливий дим. Як ти вчиниш: поставиш на труби фільтри, очисники повітря, але тоді отримаєш менше грошей, або залишиш все без зміни, але отримаєш багато грошей.

фільтри – 2 б;

залишу без зміни – 0 б.

Рівні сформованості еколого-природничої компетентності за змістовим критерієм:

13-16 високий рівень – дошкільник прагне до активної взаємодії з природою, володіє практичними діями з догляду за рослинами та тваринами; виявляє милосердя та бережне ставлення до природи.

7-12 середній рівень – дошкільник не володіє практичними діями з догляду за рослинами та тваринами, дитина відчувала труднощі під час виконання завдання у дітей не виражено екоцентричний самосвідомість.

1-6 низький рівень – не присутнє оцінне ставлення до тих чи інших вчинків, тобто немає уявлення про те, як чинити не можна, а як можна.

Додаток Д

Спостереження за равликом у куточку живої природи

Мета спостереження: поглиблювати уявлення про равликів, особливості їхнього вигляду та поведінки, роль у природі; підтримувати й розвивати інтерес дітей до природи, допомагати бачити її красу, багатство форм; сприяти розвитку спостережливості, пізнавальних процесів, збагаченню мовлення; формувати позитивне ставлення до равликів.

Місце спостереження: куточок живої природи.

Обладнання: два акваріуми: один без равликів зі стінками, вкритими зеленими дрібними водоростями, другий – з чистими стінками та равликами, які живуть у ньому; черепашки равликів-ставковиків; фото, на якому зображений равлик у збільшеному вигляді.

Хід спостереження

– Діти, у нашому живому куточку живе дуже цікава тваринка. Послухайте уважно загадку і скажіть, про кого в нас буде йти мова?

Показав з доріжки

Голову і ріжки.

Хто повільно так повзе,

На собі свій дім везе?

– Так, малята, сьогодні ми спостерігатимемо за равликом. Озирніться, будь ласка, довкола: де ж проживає наш таємничий равлик? (Відповіді дітей). Звісно ж, ми його можемо побачити в одному із цих акваріумів.

Діти підходять до акваріума, по стінках якого повзають равлики.

– Діти, погляньте, будь ласка, на равлика. Кого він вам нагадує? (Маленькі равлики схожі на маленькі бусинки, більші – подібні до башточок) Зверніть увагу, як красиво равлик рухається – його рухи плавні, повільні,

неквапливі. Але привабливими є не лише його рухи. Сам вигляд равлика нас зацікавлює і захоплює. Скажіть, що особливого має равлик? (Мушлюхатинку, голівку з рижками, одну ніжку). Так, це один із небагатьох видів тварин, який носить за собою свою домівку. Це – мушля, яка має вигляд завитка чи спіралі. На голівці равликів помітні вирости – рижки та щупальця. На одних розміщені очі, інші – допомагають равлику обстежувати навколишнє середовище. Іще равлики мають одну ногу, за допомогою якої вони прикріплюються до поверхні і рухаються.

– Діти, зверніть увагу, чим відрізняється акваріум, в якому проживають равлики, від того, де їх немає? (Його стінки чисті, а стінки іншого акваріума вкриті зеленим нальотом) Так, цей зелений наліт – дрібні водорості.

– Малята, як ви гадаєте, хто ж почистив цей акваріум? (Відповіді дітей). Виявляється, чисті стінки – то робота равликів. Равлики мають язичок, який нагадує терточку. За допомогою нього вони зішкрябають з різних поверхонь собі їжу.

– Діти, я пропоную вам уявити себе равликами, які чистять акваріум.

Ігрова вправа «Равлик працює»

Вихідна позиція – навпочіпки, руки зігнуті в ліктях, перед собою; далі діти поволі просуваються вперед, здійснюючи кругові рухи руками – імітують чищення стінок акваріума.

– Діти, а де ж іще можна побачити равликів? (У річках) Дійсно, їх багато у річках. А яку роботу виконують равлики там? Як равлик допомагає річці? (Відповіді дітей) Правильно, він чистить водні рослини від дрібних водоростей, які оселяються на стеблах і листі й заважають їм.

– Діти, зверніть, будь ласка, увагу, де знаходяться равлики в нашому акваріумі? (Одні – на стінках у воді, інші – біля поверхні води) Як ви гадаєте, чому деякі равлики піднялися до поверхні води? (Відповіді дітей) Для того,

щоб правильно відповісти на це запитання, познайомимося з равликами ближче і розглянемо їхні мушлі.

Вихователь роздає мушлі равликів. Діти сідають на килимок і ретельно їх розглядають.

– Як ви бачите, мушля складається із декількох витків. Порахуйте, скільки витків у мушлі, що у вас в руках? (Діти лічать і називають кількість витків) У равлика тіло розташовується тільки в першому витку, а решта витків – порожня. У ті порожні витки, як у мішечок, равлик набирає повітря, яке потім використовує, перебуваючи у воді. Щойно «мішечок» заповнюється повітрям, равлик опускається на дно і береться до роботи. То ж для чого равлики піднімаються на поверхню води? (Щоб набрати повітря).

– Діти, у річці равлики мають багато ворогів, які хочуть поласувати ними. Що робить равлик, коли виникає небезпека? (Ховається в мушлю).

Рухлива гра «Небезпека-безпека»

– Я пропоную вам знову стати равликами, які «працюють».

Діти пересуваються навпочіпки, руки зігнуті в ліктях, кисті перед собою, виконують кругові рухи, імітуючи чищення рослин.

– Ось ви чуєте команду «Небезпека»! Що потрібно зробити? Так, сховатися в хатинку. Діти сідають на коліна й нахиляються так, щоб голова і руки були притиснуті до ніг.

– А щоб перевірити, чи небезпека минула, равлики виставляють рижки. Ними в нас будуть наші ручки. Діти, не змінюючи положення тіла, витягують руки вперед, піднімають їх вгору; потім розводять руки в сторони та піднімають їх.

– Якщо небезпеки немає, равлики знову беруться до роботи. Діти знову пересуваються навпочіпки, руки зігнуті в ліктях, кисті перед собою, виконують кругові рухи, імітуючи чищення рослин.

– Отже, малята, за ким ми сьогодні спостерігали? (За равликом). Чим цікава для нас ця тваринка? (Відповіді дітей).

Додаток Е

Конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку

Тема: Там де вода – там і життя

Мета навчальна: формувати досвід повсякденного природоохоронного поведінки щодо водних запасів, закріпити з дітьми важливість води, як цінного продукту, вона потрібна всі живим істотам: рослинам, тваринам, людині, за допомогою дослідів показати, що вода – рідина і не має форми, що вода є складовою частиною всіх живих організмів, показати перетворення води в пару і навпаки, перетворення льоду на воду, показати можливість деяких речовин розщеплюватись у воді, властивість води проникати через пісок, землю, глину.

Розвивальна: розвивати вміння використовувати мову у мовленні.

Виховна: виховувати у дітей дбайливе ставлення до води; вміння аналізувати, розвивати мовлення.

Попередня робота: читання художньої літератури, розглядання ілюстрацій.

Обладнання: дзеркало, стакани, тарілка, формочки, лід, ємкості з піском, землею, глиною, цукор, фарби.

Тип заняття: тематичне.

*Хід заняття***I. Вступна частина***1. Відгадування загадки*

– Діти, послухайте загадку, та відгадайте.

Я і хмара, і туман, І струмок, і океан, І літаю, і біжу, І замерзнуть можу!
(Вода)

– Так, правильно, це вода! Сьогодні з вами ми будемо розмовляти про воду!

II. Основна частина

1. Бесіда про воду

- А де ви зустрічали воду у природі? (Річки, озера, моря, струмочки).
- Правильно, води на планеті дуже багато. Якщо всю планету розділити на частини, то 3 із них – вода. Давайте з вами розглянемо глобус. Яким кольором зображено воду? (Блакитним).
- Для чого ми щодня використовуємо воду? (Пити, купатися, квіти поливати, їсти готувати...).
- Як ви думаєте, чи зможе людина прожити без води? (Ні, людина може померти без води).
- Все, вірно, всьому живому, в тому числі рослинам і тваринам потрібна вода. Без неї все гине.
- Вода потрібна всім живим істотам на землі. Уявіть, що на землі зникла вся вода. Як ви гадаєте, що тоді станеться з живими організмами? (Відповіді дітей).
- Отже, вода – це наше життя. Ви напевно ще не знаєте, що вода є частиною всього живого. У дорослої людини вода займає більшу частину її ваги.
- І так, ми з вами з'ясували, що для життя людини вода має дуже важливе значення.
- А звідки вода з'являється в водопровідному крані? (З річки).
- Правильно, вода з річок потрапляє по трубах через водозабірник, потім в водоочисні споруди, там вона очищається, і стає питною. Вже тоді по водопровідних трубах потрапляє до нас.
- А ви знаєте, що на нашій планеті Земля багато води, але не вся вона придатна, – рослинному, тваринному світу та людини потрібна вода тільки прісна. Яка це вода? (Вода, яка в річках озерах, без солі).

– Правильно, прісна вода – це вода без солей. А в морях і океанах вона солоні і вживати її людині не можливо, тому люди беруть воду з річок, озер, підземних свердловин.

– Як ви вважаєте, якої води на нашій планеті більше – прісної чи солоні? (Прісною – менше, солоні – більше).

– Вірно, прісної води менше.

2. Розповідь про утворення річки.

– Послухайте уважно одну розповідь! Жив, був, маленький струмочок. Біг він серед лісів, лугов. На шляху він зустрів незнайомця, дуже схожого на нього.

– Ти хто? – запитує він.

– Я струмочок, а ти хто?

– І я струмочок.

– Відповідає наш струмочок. Давай дружити, і потечемо разом. Так, води багатьох струмочків злилися в одну велику і гарну річку. Котить вона свої води багато кілометрів, по шляху щедро даруючи воду всьому живому. Прийшов чоловік до річки, замилювався її чистими водами і попросив річку поділитися своїми дарами. Поділилася річка з людиною водами і дарами своїми. Ось так і потрапила я крапелька до вас.

– Діти, так як же утворюються річки? (Вони утворюються від струмочків)

– Річки утворюються так: спершу, десь з під землі б'є джерело, від джерела утворюється струмок, а потім і річка утворюється при злитті декількох струмків.

3. Досліди

– Що більше дізнатися про воду проведемо кілька дослідів.

а) Дослід №1

– Подихайте на дзеркало, воно запотіло. Чому воно запотіло?

— Разом з повітрям з тіла виділяється пар, який при з'єднанні з холодним дзеркалом, перетворюється на крапельки води.

– Якщо ви спітніли, то з тіла виділяється піт. За одну добу людина втрачає 10 стаканів води і її потрібно постійно поповнювати.

б) Дослід №2

– У води немає своєї форми, вона приймає форму того, що її утримує.
Вода – це рідина.

– У вас у кожного є своя формочка, налейте води і подивіться, яку форму вона прийме.

– Якщо винести воду на мороз. Що з нею станеться?

в) Дослід №3

– Дивіться уважно! Я зараз беру лід, кладу у посуд та підігриваю. Що станеться з льодом?

– А тепер подумайте, що станеться з водою, якщо її нагріти і довести до кипіння?

Фізкультхвилинка

Хмарка сонечко закрила,
Слізки срібні обронила.
Ми ті слізки пошукаєм,
У травичці позбираєм
Пострибаєм, як зайчата
Політаєм, як пташата,
Потанцюємо ще трішки,
Щоб спочили ручки й ніжки.
Що веселі? От чудово,
А тепер до праці знову.

г) Дослід №4

– Ось перед вами 3 ємкості, в які насипано пісок, землю та глину. Тепер по черзі наливаємо воду і дивимося через що вода проходить найшвидше.

– Найшвидше вода проходить через пісок, потім через землю. А глина зовсім не пропускає воду.

д) Дослід №5

– Візьмемо два стакани з водою. Перший заповнимо звичайним піском та перемішаємо ложкою. Розчинився пісок у воді? (Ні, не розчиняється).

– Яка брудна вода вийшла, але ми її очистити можемо ось так. Беремо марлю і складаємо її в декілька шарів – це вийде фільтр для очищення води. Потім проціджуємо воду.

– Подивіться, що у нас залишилося на фільтрі? (Сміття).

– Яка стала вода? (Чиста без сміття).

– А зараз ми будемо очищати від дрібного сміття. Для цього між шарами марлі кладемо вату, вона збере все сміття. (Вихователь разом з дітьми проводить досвід з очищення води від сміття).

– Вихователь: Подивіться, яка вода у нас вийшла.

– Таку воду можна пити? (Ні).

– А яку воду можна пити? (Тільки після кип'ятіння).

– Тепер візьмемо цукор? Що сталося з цукром? Куди він зник? (Цукор розчинився).

– Правильно, цукор у воді розчиняється.

– А тепер візьміть кольорову фарбу і розмішайте її у воді. Чи розчинилась фарба? (Вода змінила своє забарвлення).

– Так, це означає, що вода не лише приймає форму предмета, де вона розміщена, а ще й може змінювати свій колір в залежності від речовини, яку в ній розчинюють.

III. Заключна частина

Узагальнююча бесіда

- Діти, на такій гарній хвилині наше заняття закінчилося.
- Що цікавого ви сьогодні дізналися?
- Як же утворюються річки? (Вони утворюються від струмочків).
- Чи сподобалися вам досліди? (Відповіді дітей).
- За допомогою яких матеріалів вдома можна очистити воду? (Марля, вата).

Додаток Є**Орієнтовний варіант паспорту екологічної стежини**

Місцезнаходження. Вказується район, місто (область), ЗДО (назва, номер).

Завдання. Виховання у дошкільників основ екологічної культури; екологічна освіта вихователів і батьків.

Додаткові відомості. Особливості природного ландшафту, стан озеленення території.

Опис маршруту. Визначається початок маршруту, перераховуються тематичні ділянки, їх зміст. Наприклад, стежина починається з ділянки рослин-старожилів: дуба, тополі, берези, кущів ліщини і калини. Вона проходить по території ЗДО і складається з тематичних ділянок.

Оформлена планшетами (стендами) з інформацією про об'єкти. Частина території давно озеленена деревами (липами, ясенами, горобинами, ялинами) і кущами (бузку, таволги, спіреї, дерену). Під час створення стежини висаджено горобину, черемху, клен, явір, ялинки, плодові дерева, розплановано городні ділянки.

Орієнтовний перелік тематичних ділянок екологічної стежини:

- 1) дерева і кущі-старожили;
- 2) рідкісні рослини;
- 3) дослідницька ділянка;
- 4) город і квітник;
- 5) галявина для ігор і відпочинку;
- 6) куточок для художньої праці з природним матеріалом.

На думку методистів, не слід збільшувати кількість ділянок, доцільніше яскраво оформити 4-5 з них; виготовити покажчики з назвами ділянок,

стенди (планшети), що містять ілюстрації та інформацію про об'єкти на маршруті.

Стежина має бути шириною 40-60 см. Зміст тематичних ділянок, що є характерними для даного біоценозу (ліс, луг, степ тощо), має задовольняти пізнавальні інтереси дошкільників.

Ділянка рослин-старожилів. Сосна, ялина, дуб, тополя, клен; кущі ліщини, калини, ожини, чорниці та брусниці. Дослідницька ділянка. Місце, де проводяться досліди з ґрунтом, водою, насінням рослин. Розміщують годувальний столик і поїлки для птахів. Галявина для ігор і відпочинку. Знаходиться на сонячному місці, з гарним краєвидом. Обладнується лавами, пеньками.

Використовується для організації театралізованих ігор, читання літератури, складання екологічних казок, проведення занять, малювання. Ділянка рідкісних рослин. Саме тут з насіння, зібраного в лісі (лузі, степу), вирощують трав'янисті рослини, що рідко зустрічаються в довкіллі або потерпають від людей (проліски, зірочки жовті, первоцвіт, фіалки, вероніка та ін.).

Загалом 5-6 видів з різним періодом цвітіння. Ділянка для художньої праці. На ній необхідно розмістити столи і лави під навісом. Можливе проведення бесід і розмов з батьками, виставки робіт дітей тощо.

Тематичні ділянки формуються поступово, доповнюються новими елементами. Як у природному довкіллі, так і в створеному штучно, рослини мають співіснувати, не заважаючи одна одній.

Додаток Ж

**Сценарій заходу для дітей старшого дошкільного віку
«Маленькі паростки добра»
(екологічне виховання)**

Форма проведення: розвага.

Мета:

- вдосконалювати знання дітей про природу, її значення в житті людини;
- сприяти формуванню основ екологічної культури;
- розвивати вміння та навички свідомої, культурної поведінки у довкіллі;
- розвивати загально-людські моральні якості дошкільнят: доброту, співчутливість;
- виховувати дбайливе ставлення до об'єктів природи, потребу піклуватися про тваринний та рослинний світ лісу, викликати осуд до дій та вчинків людей, які завдають шкоди навколишньому середовищу.

Обладнання: декорації лісу, сачки, рукавиці, пакети для сміття, 2 відерця, гніздечко з пташенятами, вогонь, виготовлений із картону.

Час проведення: 40 хв.

Місце проведення: ігровий майданчик.

Хід заходу

Ведуча: Добрий день дітки! Ми раді бачити вас, такими веселими та усміхненими.

Ведуча: Зібралися ми сьогодні, щоб поговорити про те «Що таке добро і що таке зло?»

Ведуча: Людина народжується щоб творити добро, жити в гармонії з природою, любити навколишній світ, примножуючи його багатства добрими ділами.

Ведуча: Добро завжди перемагає зло. А коли воно ще й поселяється в душі людини, то окриляє її, сповнюючи життя чудесами.

Ведуча: Дітки, для вас ми приготували також чимало несподіванок. Одна із них вже чекає на вас.

(Виходить сумний лісовик)

Лісовик: Добрий день! Я-лісовик.

Проживати в лісі звик.

Ліс для мене –рідний дім.

Сто чудес у домі цім.

Ведуча: Вітаю тебе, Лісовичок! Ти такий старенький, далеко йшов, мабуть утомився з дороги.

Лісовик: Так, дуже втомився.

Дитина: *(несе стільчик)* Сідайте, відпочиньте.

Дитина: Випийте свіженької води.

Лісовик: Дякую вам, добрі діти.

Ведуча: Лісовичок, а чому ти такий сумний?

Лісовик: Як же мені не сумувати, коли мій ліс – мій рідний дім гине, і все що є у нім теж гине.

Ведуча: Як це ? Чому? Що трапилось?

Лісовик: А все тому, що недобрі люди у ліс завітали, задля розваг гілки з дерев ламали, гніздечка у пташок поруйнували, в річку вони насипали сміття, а посеред лісу розвели багаття.

– Малята, і що ж мені робити? Як у такому лісі жити?

Ведуча: Не хвилюйся Лісовичку, наші дітки допоможуть тобі повернути затишок у твоєму лісовому домі.

Лісовик: Гарзд! Ходімо зі мною і ви все побачите самі.

(Підходить до річки Лісовичок)

(Полотно голубе і на ньому збоку лежить Дівчинка-річка, насипане сміття)

Ведуча: Річечко, голубенька стрічечко, що ж трапилось з тобою?

Річка: Допоможіть мені дітоньки милі,

Ви почистіть мене від сміття

Лиходії мене засмітили

В брудних водах немає життя,

Помирає й хворіє тут рибка,

У нечистій та чорній воді

Не купаються в річечці дітки,

Я страждаю! Я в справжній біді.

Ведуча: Дітки, як ми можемо річці допомогти?

Річка: Дякую вам, діти, ви мене врятували, а моїм мешканцям нове життя подарували.*(Всі йдуть даліше)*

Ведуча: Малята, ось подивіться пташка маленька навколо дерева літає, Давайте запитаємо, про що вона пісню свою тривожну співає.

Пташка: Ой лихо! Ой лихо! Біда!

Злі люди гніздечко моє зруйнували,

А там мої любі малята.

Маленькі мої пташенята.

Ведуча: Заспокойся пташко, ми з дітками тобі допоможемо.

(Дитина бере гніздо, передає вихователю, який примощує його на дерево)

Пташка: Спасибі вам, дітки, добру справу ви зробили.

А пісню сумну я швидко забуду.

І тільки веселу співатиму людям!

Лісовик: Дивіться, ось тут ще недавно вогнище палили, самі геть пішли, а вогонь залишили.

Ведуча: Що може трапитися, коли залишити вогнище у лісі?*(Пожжежа)*

(Дитина бере відро йде до річки і гасить полум'я)

Лісовик: Щиро дякую діти! Тепер я можу спокійно і щасливо жити у своєму лісі. До побачення, приходьте до мене в гості, буду радий вас бачити.

Ведуча: Молодці малята! Ось бачите, як багато добрих справ ви сьогодні зробили. Бути добрими легко, але запам'ятайте з добром у серці потрібно йти не тільки до природи, але і до людей. Не дарма кажуть: «Що посієш те й пожнеш», «Зроби людині добро і вона відплатить тобі сторицею».

Ведуча: Ось так і в житті. Людина завжди отримує те, на що вона заслуговує. Ми сподіваємося, що після нашої сьогоднішньої зустрічі у ваших серцях також проростуть **маленькі паростки добра!**